

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MODERN KLASİKLER

JOSEPH BRODSKY

SU SEVİYESİ

VENEDİK ÜZERİNE
BİR DENEME

TÜRKÇESİ
EMRE AĞANOĞLU

JOSEPH BRODSKY

Rus ve Amerikalı şair ve deneme yazarı Joseph Brodsky (1940-1996), Leningrad'da doğdu. Aykırı fikirleri nedeniyle Sovyet yetkililerle çatışınca, 1972'de ülke dışına sürüldü ve dünyaca ünlü şair W. H. Auden başta olmak üzere birçok yazar ve entellekrüelin desteğiyle Amerika'ya yerleşti. Burada önce Mount Holyoke lisesinde, sonra Yale, Columbia, Cambridge ve Michigan üniversitelerinde eğitim verdi. 1987 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülen Joseph Brodsky'ye, ayrıca 1992 yılında Amerikan hükümeti tarafından Şairlik Unvanı verildi.

EMRE AĞANOĞLU

11 Kasım 1976, İstanbul doğumlu. İlk romanı *Ali Abber* 2011'de yayımlandı (YKY). Çevirilerinden bazıları: *Aspern'in Mektupları* (Henry James), *Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet* (Thomas de Quincey), *Akıl Sağlığı Üzerine* (Adam Phillips), *Bilge Kan* (Flannery O'Connor).

JOSEPH BRODSKY

SU SEVİYESİ

Venedik Üzerine Bir Deneme

Türkçesi: Emre Ağanolu

Yayın No 1651
Modern Klasikler 45

Su Seviyesi/ Venedik Üzerine Bir Deneme
Joseph Brodsky

Kitabın Özgün Adı: *Watermark An Essay on Venice*

Yayına hazırlayan: Cem Alban
İngilizce aslından çeviren: Emre Ağanoglu
Kapak tasarımı: Emir Tali
Sayfa tasarımı: Veysel Demirel

© 1992, Joseph Brodsky
© 2017, bu kitabın tüm yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Mayıs 2017

ISBN: 978 - 605 - 185 - 147 - 1
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftelhavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI

Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap
facebook.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

Robert Morgan'a

Çok uzun zaman önce bir dolar 870 lîret, bense otuz iki yaşındaydım. Yerküre de şimdikinden iki milyar can kadar hafıftı, o soğuk aralık gecesi trenden indiğimde, *stazio-*
*nē*deki bar boştu. Orada dikilmiş, Venedik'te tanıdığım yegâne kişinin beni karşılamasını bekliyordum. Hayli gecikmişti.

Her gezgin bilir o dozu: O yorgunluk ve endişe karışımını. Saat kadranlarına ve tarifelere bakıp durma, ayağın altındaki damarlı mermer zemini inceleme, amonyak kokusunu, soğuk kış gecelerinde dökme demir lokomotiflerin yaydığı nahoş kokuyu

içine çekme vaktidir o. Ben de öyle oyalıyordum kendimi.

Esneyen barmeni, bir de kasada Buda gibi hareketsiz duran *matrona*'yı saymazsak görünürde kimse yoktu. Gelgelelim birbirimize hayrımız dokunacak gibi değildi: Dillerindeki tek akçemi, “espresso” kelimesini çoktan harcamıştım, hem de iki kez. Sonraki yıllarda “*Merde Statale*,” “*Movimento Sociale*” ve “*Morte Sicura*” kısaltması olagelecek MS marka sigaradan ilk paketimi de satın almıştım onlardan. Bavullarımı yüklenip çıktım.

İhtimal vermiyorum ya, yine de beni bir gözleyen olsaydı, beyaz London Fog paltomla koyu kahve-rengi Borsalino şapkamın silüetini yadırgamayacağını tahmin ediyorum. Gecenin onları yutması ise işten bile değildi elbette. Her gezginin listesinde taklidin ilk sıralarda yer aldığına inanırım, işte o an hayalimdeki İtalya da ellilerin siyah beyaz filmleri ile mesleğimin en az onlarınki kadar tekrenkli araçlarının karışımıydı. Dolayısıyla mevsimlerden kış tam benlikti, bir de fularım olsaydı tam Venedikli hovardalar ya da *carbonaro* gibi görünecektim. Onun

dışında zemine karışacak, düşük bütçeli bir polisiyenin, hatta bir melodramın kadrajını dolduracak kadar silik hissediyordum kendimi.

Rüzgârlı bir geceydi, daha retinam hiçbir şey kaydetmeden mutlak bir mutluluk bürüdü içimi: Benim için her zaman mutlulukla eşanlamlı olan donmuş yosun kokusu gelmişti burnuma. Kimileri için yeni kesilmiş çimen ya da saman kokusudur mutluluk; kimileri içinse Noel zamanı çam iğnelerinin ve mandalınanın kokusu. Benim için donmuş yosundur – nedeni kısmen bu bileşik kelimedeki ses öykünmesiye (su yosununun Rusçası enfestir: *Vodorosli*), kısmen de barındırdığı gizli sualtı dramı ve belli belirsiz tutarsızlıktır. İnsan bazı elementlerde kendinden bir parça buluyor; *stazione*'nin basamaklarında o kokuyu içime çektiğimde, hem gizli kapaklı dramlar hem de tutarsızlıklar epeydir benden sorulmaktaydı.

Beni o kokuya çeken şeyin Baltık kıyısında, Montale'nin şiirindeki şu kıvrım kıvrım gezen

Siren'in yurdunda geçirdiğim çocukluk olması muhtemeldir. Ama şüphelerim yok değil. Benimki öyle pek de mutlu bir çocukluk değildi bir kere (nadiren öyledir zaten, kendinden nefret etme ile güvensizlik eğitimiyle geçer o yaşlar); ikincisi, Baltık Denizi'nin benim bulunduğum kıyılarından kurtulmak için insanın yılanbalığı olması gerekiyordu. Her halükârda, nostalji konusu olmaya uygun değildi çocukluğum. O kokuyu başka bir nedenle cazip bulduğumu düşünmüşümdür hep, biyografik sınırlamaların, genetik yapının ötesinde bir yerde –kordalı atalarımızın ilkel dünyalarına, örneğin bu medeniyetin kaynağı olan ichthus'un* ta kendisine dair izlenimlerin depolandığı hipotalamusta. O balık mutlu muydu değil miydi, ayrı.

En nihayetinde oksijen dengesinin bozulmasıdır koku, farklı elementlerin –metan, karbon, sülfür, nitrojen– istilasına uğra-

* Yun. Birbirini kesen iki yaydan oluşan balık simgesi. İsa'dan sonraki ilk birkaç yüzyıl boyunca Hristiyanlığın sembolü olarak kullanılırdı. (c.n.)

masıdır. İstilanın yoğunluğuna bağlı olarak burna mis gibi ya da pis bir koku gelir. Moleküler bir meseledir, mutluluk da kişinin bileşimini meydana getiren elementlerin özgürleştiğini fark etmesi galiba. Dışarı çıktığımda o elementlerden hatırı sayılır bir kalabalık, mutlak özgürlük içerisinde, dört dönmekteydi etrafımda, o soğukta otoportreme adım attığımı hissettim.

Arka plan kilise kubbelerinin, çatıların koyu siluetleriyle kaplıydı; iki ucu da sonsuzlukla kırılmış bir köprü, suyun simsiyah kavisi üzerinde kemer oluşturunuyordu. Yabancı diyarlarda, geceleri son sokak lambasıyla çıkagelir sonsuzluk; buradaki de yirmi metre ötemdeydi işte. Çıt çıkmıyordu. Işıklarını kısmış tek tük tekne ara sıra etrafı kolaçan ediyor, su yüzeyinin kara muşambasında kendine yer arayan CINZANO yazılı büyük neon tabelanın yansımasını pervaneleriyle bozuyordu. Tabela muradına ermeden çok önce sessizlik kendini onaracaktı ama.

Yıllardan sonra taşraya, bilinmez, önemsiz bir yere –belki de doğduğum topraklara– geri dönmüşüm gibi hissediyordum kendimi. Anonimliğimin, *stazione*’nin basamaklarında tek başına duran bir insanın eğretiliğinin rolü yabana atılacak gibi değildi bunda: Unutulmak için biçilmiş kaftandım. Ayrıca kış gecesi idi. Umberto Saba’nın uzun zaman önce, geçmişte kalmış yaşamlarımdan birinde Rusçaya çevirdiğim şiirlerinden birinin ilk dizesi geldi aklıma: “Hırçın Adriyatik’in derinliklerinde...” Derinliklerinde, diye düşündüm, taşrada, hırçın Adriyatik’in kayıp bir köşesinde... Arkamı bir dönsem, neon ile medeniyetten oluşan dörtgen ihtişamıyla *stazione*’yi, büyük harflerle yazılmış VENEZIA kelimesini görecektim. Fakat dönmedim. Taşrada her zaman nasıl görünürse öyleydi gök; kış yıldızlarıyla dolu. İnsan her an kulağına uzaktan havlama ya da horoz ötüşü gelmesini bekliyordu. Gözlerimi kapayıp evrenin bir köşesinde, ıslak, belki de buzlar altındaki bir kayaya yapışık, donmaya yüz tutmuş, konumundan bihaber bir yosun demeti hayal etmeye koyuldum. O kayaydım ben, sol ayam

da o yayılmış demet. Bir zaman sonra konserve sardalye kutusu ile sandviç karışımı bir şeye benzeyen büyük, yayvan bir tekne yokluktan çıkageldi, tok bir ses çıkararak *stazione*'nin iskelesini dürttü. Bir avuç insan indi, yanımdan alelacele geçip terminale girdi. Derken şehirdeki tek tanıdığımı gördüm, inanılmaz bir manzaraydı.

Ilk kez uzun yıllar önce, o eski yaşamımda görmüştüm onu: Rusya'da. Slavbilimci kılığında çıkmıştı karşıma, daha doğrusu Mayakovski uzmanı olarak. Mensubu olduğum zümrenin gözünde, insanı ilgi çekici olmaktan çıkarmaya yetiyordu o kadarı. Çıkarmamasının nedeni görsel nitelikleriydi. 1.75 boyu, düzgün kemik yapısı, uzun bacakları, dar yüzü, kestane rengi saçları ve badem şeklinde elâ gözleriyle olağanüstü dudaklarındaki göz kamaştırıcı gülümsemesi ve çat pat Rusçasıyla, kâğıt inceliğindeki süet ve ipekli kumaşlardan enfes giyimiyle, adını duymadığımız, hipnotize edici, güzel kokulu parfümüyle, karşımıza çıkıp aklımızı başımızdan

almış en zarif dişiydi düpedüz. Evli barklı erkeklerin ıslak rüyalar görmesine sebep olan kadınlardandı. Dahası Venedikliydi.

Her ikisini de Batı hoppalığına verdiğimiz İtalyan Komünist Partisi üyeliğinin ve otuzlarda toplumumuzdan çıkan avangard kerizlere beslediği şefkatin günahını çıkarması için süre tanıdık ona. Gerçi yeminli faşist bile olsaydı onu yine en az bu kadar arzularlık sanırım. Kesinkes insanı serseme çeviriyordu, sonradan çevremizdeki en korkunç alığa, dolgun maaşlı Ermeni'nin tekine abayı yakınca kıskançlık ya da erkeksi pişmanlıktan ziyade şaşkınlık ve öfke bürüdü içimizi. Gerçi düşünersek, narin bir dantel güçlü etnik sınırlarla kirlendi diye hiddetlenmenin âlemi yoktur. Ama sinirlendik. Mesele yalnızca hayalkırıklığı değildi: iyi bir kumaşın ihanetine uğramıştık.

O zamanlar üslubu içerik ile, güzelliği zekâ ile ilişkilendirirdik. Kitapsever bir ekiptik sonuçta, üstelik belli bir yaştayken, edebiyata da inancı oldu mu, insan herkesin kendi görüşlerini, beğenilerini paylaştığını ya da paylaşması gerektiğini düşün-

yor. Dolayısıyla, zarif görünen biri bizden demekti. Dünyadan, özellikle de Batıdan bihaber olduğumuz için üslubun toptan satın alınabileceğini, güzelliğin sadece bir mal olabileceğini bilmiyorduk henüz. Biz de bu görüntüyü ülkelerimizin ve ilkelerimizin fiziksel uzantısı, üzerindikileri de –şeffaflar da dâhil– medeniyetin bir parçası saydık.

İlişkilendirme o kadar güçlü, gözümün önündeki o kadar güzeldi ki, yıllar sonra, şimdi bile, başka bir yaşta, hemen hemen başka bir ülkeye ait olmama rağmen eski tavrım istemeden depreşmişti. Kalabalık vapurun güvertesinde, kunduz kürkü pal-tosuna dayanmış dururken, ilk olarak Montale'nin kısa süre önce yayımlanan *Motetler*'i hakkındaki fikrini sordum ona. Aldığım tek yanıt otuz iki tane tanıdık, güçlü inci oldu, hepsi birden elâ gözbebek-lerinin çeperindeki pırıltıda yankılanıp tepemizdeki Samanyolu'nun saçılmış gümüşüne yükseldiler, o kadarı da yetti doğrusu. Medeniyetin yüreğindeyken, onun en son ürününden açmak gereksizdi belki de. Belki de şair Venedikli olmadığı için kabalık etmiştim.

Tutarlı bir düşünce bilinçaltını nasıl aheste kat ederse, tekne de karanlıkta öyle ilerliyordu. Kanalin iki yakasına, diz boyu simsiyah suda, akıl sır ermez hazinelerle dolu —zaman zaman panjurların arasından sızan düşük voltajlı sarı ışığa bakılırsa, büyük olasılıkla altınla dolu— oymalı, devasa sandık misali karanlık saraylar diziliyordu. İnsanda esas olarak mitolojik bir izlenim bırakıyorlardı, tam olarak söylemek gerekirse, Tepegözleri hatırlatıyorlardı: *Stazione*'nin basamaklarında bilincine vardığım o sonsuzluğa adım atmıştım ve oranın sakinleri arasında dolaşıyordum; uyuklayan, karanlık sulara yaslanmış, ara sıra gözünü açıp kapayan Tepegöz kalabalığında.

Yanıbaşımındaki kürklü manzara dingin diyebileceğim bir tonla beni otelime götüreceğini, yarın veya ertesi günü bir ihtimal buluşacağımızı, beni kocası ve kızkardeşiyle tanıştırmak istediğini açıklamaya koyuldu. Sesindeki sükûnet hoşuma gitmişti, gerçi söylediklerinden ziyade geceye yakışıyordu o sessizlik; aynı düzenbaz tonla, müstakbel akrabalarımın tanışmanın benim için her zaman büyük bir

zevk olduğu yanıtını verdim. Haddimi aşmıştım, yine de kahverengi deri eldivenli elini dudaklarına götürüp güldü, o aynı boğuk sesle. Birbirimize bu kadar yakın durmamızın sorumlusu, çoğu siyah saçlı olan o yolcu kalabalığı hareketsiz bekliyordu, nadiren konuştuklarında ise sesleri en az bizimkiler kadar kısık çıkıyordu, onlar da mahrem konulardan bahsediyordu sanki. Derken gökyüzü bir anlığına bir köprünün devasa, mermer parantezinin arkasında gözden yitti ve her yer ışığa boğuldu. “Rialto,” dedi yanımdaki kadın alelâlde bir tonla.

Ne kadar kısa sürerse sürsün, suda yolculuk etmenin ilkel bir tarafı var. İnsan yanlış bir yerde olduğunu gözleri, kulakları, damağı ya da ellerinden ziyade duyu organı işlevini yadırgayan ayakları vasıtasıyla anlıyor. Su yataylık ilkesini sarsar, özellikle de geceleri, yüzeyi karanlıkta kaldırımı andırır çünkü. Ayağınızın altındaki şey —güverte— istediğı kadar sert olsun, sudayken insan kıyıda olduğundan daha tedbir-

li, duyuları daha temkinlidir. Örneğin sudayken insan hiçbir zaman sokaktaki kadar dalgın olamaz: Pusulaymışsınız gibi, bacaklarınız hem bedeninizi hem de zihninizi sürekli denetler. Deniz yolculuklarında zihni keskinleştiren, o malum kordalılardan gelen uzak, dolambaçlı yankı olabilir sahiden de. Her halükarda su üzerindeyken kişinin başkası algısı keskinleşir, sanki ortak ve aynı zamanda karşılıklı tehlike beklentisiyle güçlenmektedir. Yön duygusunun yitimi sefere dair olduğu kadar psikolojiktir de. Bununla birlikte, aynı yönde ilerlememize rağmen, sonraki on dakika boyunca şehirdeki tanıdığım birbirimizden en az 45 derece uzaklaştığımızı gördüm. Büyük olasılıkla, Büyük Kanal'ın bu bölgesi iyi ışıklandırıldığı için.

Sağlam topografyaların ve onlara uygun ahlâk kurallarının kurbanı olarak, Accademia'nın iskelesinde karaya ayak bastık. Dar sokaklarda şöyle bir dolandırıldıktan sonra, dünyadan el etek çekmiş gibi görünen *pensione*'nin lobisine emanet bıraktım, yanağımı öpüp –cesur kahramandan ziyade Minotauros vafından dolayı öpülüyordum–

iyi geceler diledi bana. Sonra ardında o pahalı (Shalimar mıydı?) parfümünün ipliğini bırakarak kaybolup gitti Ariadne'm, o iplik de her noktasına belli belirsiz idrar kokusunun sindiği *pensione*'nin köhne atmosferi içinde çabucak dağılıp yok oldu. Bir süre mobilyaya göz gezdirdim. Ardından kafayı vurup yattım.

Kendimi bu şehirde ilk kez böyle buldum işte. Sonradan, şehre gelişimin hayırlı ya da uğursuz bir anlamı olmadığı ortaya çıktı. O gece herhangi bir şeye delalet idiyse, o da Venedik'e asla hâkim olamayacağım gerçeğineydi, öyle bir niyetim de yoktu gerçi. Bu olayın başlangıç olarak işimi göreceğini tahmin ediyorum, şehirdeki tek tanıdığım açısından bakarsak, ahbaplığımızın sonunu işaret ediyordu. O ziyaretim süresince iki üç kez daha gördüm onu; beni kızkardeşi ve kocasıyla sahiden de tanıştırdı. Kardeşi güzel bir kadındı: Ariadne'm gibi ince uzundu, üstelik ondan daha zeki bile olabilirdi, ama ondan daha melankolik-

ti ve anladığım kadarıyla evliliğine ondan daha bağılıydı. Lüzumsuzluğu nedeniyle görünüşünü hiç hatırlamadığım kocası ise, sahip olduğu o korkunç savaş sonrası fikirleri sayesinde Avrupa şehirlerinin silüetine Luftwaffe'den daha fazla zararı dokunmuş bir mimar bozuntusuydu. Venedik'teki bir iki olağanüstü *campi*'yi devasa binalarıyla lekelemişti; bir tanesi bankaydı doğal olarak, bu tür insanlar başarıya giden her yolu mübah saydığı için bankaları mutlak bir narsisist coşkuyla sever. Sırf o "yapı" (o günlerde bu kelime kullanılırdı) nedeniyle bile boynuzlanmayı hak ettiğini düşündüm. Ama o da karısı gibi Komünist Parti üyesine benzediği için, en doğrusunun o işi yoldaşlara bırakmak olduğuna karar verdim.

Müşkülpesentlik meselenin sadece bir yönüydü; diğer yönüyse, bir zaman sonra, masmavi bir akşam saatinde, labirentimin derinliklerinden şehirdeki tek tanıdığıma telefon ettiğimde, o mimarın belki de kırık dökük İtalyancamda uygunsuz bir şey yakalayıp ipi kesivermesiydi. İş şimdi sahiden kızıl Ermeni biraderlerimize kalmıştı işte.

Sonradan o adamdan boşandığını ve Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri'nden bir pilotla evlendiğini duydum; bir dönem yaşadığım Michigan eyaletine bağlı küçük bir kasabanın belediye başkanının yeğeni çıktı pilot. Dünya küçüktür, ne kadar uzun yaşarsanız yaşayın, kimse onu büyütmez. Teselli arayacak olsaydım, ikimizin de aynı topraklarda –hem de farklı bir kıtanın kilerde– dolaştığı düşüncesinde bulabilirdim onu. Böyle söyleyince, Statius, Vergilius'la konuşuyormuş gibi oluyor, ama zaten sadece, Amerika'yı bir tür Araf sayan benim gibilere yakışır böyle laflar – Dante'nin de benzer bir anıştırma yaptığını eklemeli. Tek fark, bahsettiğim kadının cennetinin benimkinden daha köklü olması. Olanca zarafetiyle açılışını yaptığı kendi Cennetimi yağmalamam bundandır. Neticede, son on yedi yıldır karabasan sıklığıyla Venedik'e dönüyor, ya da şehri hatırlıyorum.

Benim atlattığım ya da başkalarının geçirdiği kalp krizlerine ya da bununla alakalı acil durumlara bağlı iki üç istisna hariç, her Noel'de ya da Noel arifesinde trenden/uçaktan/gemiden/otobüsten inip

kitaplarımla daktilomun ağırlaştırdığı bavullarımı falanca otele, falanca daireye sürükler dururum. Daireler, hava karardıktan sonra edindiğim bir iki arkadaşımın nezaketinin sonucudur. Zamanlamama daha sonra açıklık getirmeye çalışacağım (gerçi böyle bir tasarı, boşa gideceği için, gereksizdir). Şimdilik, Kuzeyli olmama rağmen Cennet'in benim açımdan hava durumuna ya da ısıya dair bir kavram olmadığını ifade etmek istiyorum. Hatta bana kalsa ilk fırsatta Cennet'in sakinlerinden kurtulmanın yolunu arardım, hatta sonsuzluktan da. Ahlâksızlıkla suçlanma pahasına, Cennet'in benim için tamamen görsel, inançtan ziyade Claude'la ilintili ve sadece tahmini olduğunu da itiraf ediyorum. Bu açıdan bakılırsa, Venedik cennete dair en yakın tahmini-mizdir. Doğru bir kıyaslamaya girişemeyeceğime göre de, kısıtlayıcı olmayı göze alabilirim.

Okur sonradan hayalkırıklığına uğramasın diye hemen söyleyeyim. Ne ahlâklı biriyim (gerçi vicdanımın dengesini gözetirim) ne de hikmet sahibiyim; ne estetim ne de filozof. Şartların ve eylemlerimin neticesi olarak asabi bir adamım sadece; ama dikkat-

liyimdir. Çok sevdiğim Akutagava Ryunosuke'nin söylediği gibi, ilkelerim yoktur benim, sadece asabım vardır. Dolayısıyla ilerideki sayfalarda okuyacaklarınız, anlatıyı nasıl sürdüreceğime dair olanlar da dâhil, kanaatten ziyade gözle ilgilidir. Göz kaleminden hızlı olduğu için, kalemimin görevini çarpıtmasına izin vermemeye kararlıyım. Ahlâk bozukluğu suçlamasını peşinen kabullendiğim için yüzeysellik ithamları karşısında da geri adım atmayacağım. Genelde, yüzey –göz ilkin onu algılar– içeriğinden daha açıklayıcıdır – elbette öte dünya dışında, özü itibarıyla geçicidir içerik. On yedi kış boyunca bu şehrin yüzünü taramış biri olarak, Poussin'vari, inandırıcı bir iş kotarabilmem gerekir artık: Dört mevsimini olmasa bile, bir gününün dört ayrı anını resmedebilmeliyim bu şehrin.

Arzum bu. Olur da yoldan çıkarsam, nedeni kaybolmanın Venedik'te resmen doğal oluşu ve suyu yankılamasıdır. Diğer bir deyişle, sonraki sayfalarda ortaya öykü değil, “yılın yanlış zamanında” akan çamurlu bir su çıkabilir. Zaman zaman mavi görünür o su, bazen gri, bazen kahverengi; ama soğuk-

luğunu, içilmezliğini yitirmez. Onu zorlamamın nedeni, benimkinin de arasında olduğu yansımalarla dolu olması.

Otel odalarındaki aynalar yaratılış itibarıyla cansızdır, çok şey göre göre bir kat daha donuklaşırlar. İnsan, benliğinin değil, kimliksizliğinin aksini görür onlarda, özellikle de bu şehirde. Zira bu şehirde görmeye heves edeceğiniz son şeydir kendiniz. İlk birkaç ziyaretimde, kapısı açık gardıropta giyinik ya da çıplak gövdeyi görünce şaşırırdım; zamanla, şehrin özbilinç üzerindeki cennetvari ya da öte dünyayı çağrıştıran etkisine kafa yormaya başladım. Şehri özümseyen gövdeyi özümseyen aynaya dair, aşırı boyutlarda bir ihtiyaç fazlalığı teorisi bile geliştirdim bir ara. Sonucunun ikili yadsıma olduğu mâlum. Bir yansımanın başka bir yansımaya aldırış etmesi söz konusu olamaz. Zihni allak bullak edecek, onu derinliklerinin yükünden kurtaracak kadar narsisist bir şehir Venedik. Kesenizi benzer şekilde

etkileyen oteller ile *pensione*'ler de, bunun sonucu olarak, insana epey alımlı geliyor. İsterse ölü sezon-da olsun, iki haftalık ziyaret sonunda, kişi kendini hem beş parasız hem de Budist keşişler kadar diğerkâm buluyor. Belli bir yaştaysanız ve belli bir işle uğraşıyorsanız, diğerkâmlık makbul olduğu kadar zorunludur da.

Günümüzde bunların hiçbirisi söz konusu değil elbette; uyanıklar kışın küçük yerlerin üçte ikisini kapattığı için, geriye kalan üçte bir de o irkiltici yaz tarifesini yıl boyunca koruyor. Şansınız yaver gider-se bir daire bulabiliyorsunuz; o da, doğal olarak, ev sahibinin zevkini yansıtan tablolarla, sandalyelerle, perdelerle, banyo aynasına yansıyan yüzünüzdeki o belli belirsiz kanun kaçkını ifadesiyle dolu oluyor – özetle, tam da kurtulmak istediğiniz şeyle, yani kendinizle. Gerçi kış soyut bir mevsim: Renkler açısından İtalya'da bile zayıf; soğuk ve kısa süreli aydınlık gibi olmazsa olmazlar bakımından ise etki-li. Dışarıdayken, gözleri, akşam yüzünüzü aydınla-tan ampullerinkinden daha şiddetli bir parlaklıkla terbiye ediyor bunlar. Mevsimin sınırları yatıştır-

dığını söylemek tam anlamıyla mümkün olmasa da, içgüdülerin hâkimiyetine teslim ediyor onları; güzellik, asıl düşük ısıda *güzelliktir*.

Her neyse, kafama silah dayasalar yazın gelmem buraya. Sıcakla aram yoktur, o bitmek bilmeyen hidrokarbon ve koltukaltı emisyonuyla ise hiç yoktur. Şortlu sürüler, hele o Almanca kişneyenler, vücut yapılarının –herkesinin– sütunların, plasterlerin, heykellerin yanında sönük kalması ve devingenliklerinin –ve ona yakıt sağlayan şeylerin– mermerin durgunluğu karşısında yansıttıkları nedeniyle sinirime dokunur. Seçeneği akışa yeğleyenlerdenim galiba, ki taş da her zaman bir seçeneği işaret eder. Ne kadar özene bezene yaratılmış olursa olsun bence kişinin Venedik'te gövdesini, sırf hareket ettiği için bile olsa, kumaşla gizlemesi gerekir. Mermerin seçimlerine yaklaşabilecek tek şeydir belki de, kıyafet.

Ölçüsüz bir görüş olabilir bu, ama Kuzeyliyim ben. Soyut mevsimde hayat diğerlerindeki gibi daha

gerçek geliyor bana, hatta Adriyatik'te bile, zira kışları her şey daha sert, daha katıdır. Tabii bu satırları düşük ısılarda paraya para demeyen Venedik butiklerinin propagandası da sayabilirsiniz. Bu canlılığın nedeni, bir bakıma, kışın insanın üşümek için daha fazla kıyafete ihtiyaç duyması tabii, atalarımızdan gelen o deri değiştirme dürtüsü de cabası. Buraya yedek kazağı, ceket, eteği, gömleği, pantolonu ya da bluzu olmadan tek bir gezgin bile gelmez gerçi, zira Venedik öyle bir şehir ki hem yabancı hem de yerlisi vitrine çıkacağını daha en baştan bilir.

Hayır, iki ayaklılar alışveriş ve giyim kuşam konusunda pek de kullanışlı sayılmayacak nedenlerle ayran budalasına döner burada; şehir onlara meydan okumaktadır sanki. Görünüşümüzdeki, vücut yapımızdaki, şehremizdeki kusurlar söz konusu oldu mu kaygı kimsenin yakasını bırakmaz. Şehirde adım başı, her köşesinde, her manzara ve çıkmaz sokağında gördükleri, kişinin komplekslerini, güvensizliklerini derinleştirir. İnsanın –hele ki kadınsa, ama erkekler için de aynısı geçerlidir– buraya gelir gelmez soluğu mağazalarda, hem de kıtlıktan çık-

mışçasına almasının nedeni budur. Öyle bir güzellik tarafından kuşatılır ki, derhal ona ayak uydurmak, denk olmak için tutarsız, hayvansı bir içgüdü belirir içinde. Kibirle ya da buradaki, en büyüğü suyun ta kendisi olan ihtiyaç fazlası doğal aynayla ilintili değildir hissettiğı. Mesele, şehrin iki ayaklılarda, kendi yuvalarında, alışageldikleri çevrelerde bula-madıkları bir görsel üstünlük sanısı uyandırmasıdır. Venedik'te kürklerin, süet, ipek, keten, yün ve diğerkumaş türleriyle birlikte havada uçuşmasının nedeni budur. İnsanlar eve dönünce aldıklarına bakakalır; bu edinilenlerle, kendi ortamlarında yerlileri mah-cup etmeden hava atmanın mümkün olmadığını bilirler. Ya gardıroplarda solmaya, eprimeye bıraka-caklardır onları ya da genç akrabalara vereceklerdir. Veya arkadaşlarına. Ben mesela, sonradan kullan-maya ne gönlümün ne de sinirlerimin elvereceğı pek çok şey satın aldığımı —elbette taksitle— hatırlarım. Aralarında biri hardal yeşili diğeri yumuşak haki tonunda iki yağmurluk da vardı. Sonradan dünyanın en iyi baletiyle İngilizcenin en büyük şairinin omuz-larını süslediler — üstelik her iki beyefendinin hem

bedeni hem de yaşı benimkilerden farklı olmasına rağmen. Nedeni yerel manzara ve perspektif, zira bu şehirde insan kendine özgü hatlardan ziyade bir silüettir ve silüet de iyileştirmeye müsaittir. Kişiyi anlamsızlaştıran mermer kordonlar, kakmalar, sütun başları, kornişler, kabartmalar, süslemeler, meskun ya da boş hücreler, azizler, günahkârlar, bakireler, melekler, melek yüzlü çocuklar, karyatidler, alınlıklar, eliböğründeli balkonlar ve Gotik ya da Mağribî tarzda pencerelerdir biraz da. Gözün şehridir burası, diğer duyuların payına, zar zor duyulan ikinci kemanların rolü düşer. Sırf dalgaların sürekli değişen renkleriyle örüntülerini düzleştirmeye çalışan ön cephelerin tonları ve ritimleri bile insanı süslü bir fular, kravat ya da ıvır zıvır satın almaya sürükleyebilir; müzmin bekârları dahi vitrine *laguna*'daki teknelermişçesine dağıtılmış rugan ayakkabılar ile süet botlar bir yana, alacalı kıyafetlerle de gösteriş yapan camlara yapıştırabilir. Bu şeylerin de dışarıdaki manzarayla aynı kumaştan olduğu sonucuna varıp etiketlerden elde ettiği delilleri görmezlikten gelmenin bir yolunu mutlaka bulur göz. Son tahlilde

pek de yanılmamaktadır, zira burada her şeyin müşterek gayesi *gör÷lmektir*. Daha da kesin bir tahlilde, şehir kordalı hayvanın mutlak bir zaferidir, zira tek ham, balıgımsı iç organımız olan göz sahiden de yüzer burada: Sıçrar, kanat çırpır, salınır, dalar, yuvarlanır. Açığıtaki jölesi sarayların, sivri topukların, gondolların, vs. yansımasında ilkel bir neşeyle hayatını sürdürür; onları varoluşçu yüzeye çıkaranın bizzat kendisi olduğunun ayırdındadır.

Kışın bu şehirde, özellikle de pazarları, sayısız çanın sesiyle uyanırsınız; tül perdenin arkasındaki inci grisi gökyüzünde, devasa bir porselen çay takımı, gümüş tepsisinde titremektedir sanki. Pencereyi iter itmez odanız kısmen nemli oksijenden, kısmen kahve ile dualardan meydana gelen bu harici, çingiraklı pusla dolar. Avuç avuç ilaç yutmak zorundaysanız bile işinizin henüz bitmediğini hissedersiniz. İlaveten, ne kadar imtiyazlı, ne kadar aldatılmış olursanız olun, kendinizi ne kadar derinlemesine, ne kadar moral bozacak

derecede tanırırsanız tanıyın, hâlâ kendinizden ümidi kesmemeniz gerektiğini, en azından geleceğinizin kararmadığını düşünürsünüz. (Francis Bacon, Ümit iyi bir kahvaltı, ama kötü bir akşam yemeğidir, der.) Pustan kaynaklanır bu iyimserlik, pustaki dua zerrelerinden, özellikle de kahvaltı vakti. Çinko kaplı kubbelerinin çaydanlığı ya da ters çevrilmiş fincanları andırmasından, yandan eğik görünen çan kulelerinin kullanılmayan kaşıklar gibi tıkırdayıp gökyüzünde erimesinden dolayı, böyle günlerde şehir sahiden de porselene benzer bir hâl alır. Kâh odağa oturan, kâh havaya karışan martılar ile güvercinleri de eklemeli. Balayı için iyi bir seçim olsa da, Venedik'i hem işlemleri süren hem de sonuçlanmış boşanmalar için denemek gerektiğini de söylemeliyim. Yavaş yavaş sönüp giden esrime için bundan daha uygun bir arka plan yoktur; ister haklı olsun ister haksız, hiçbir egoist, kristal suyun yarattığı bu porselen çerçevenin yıldızı olamaz uzun süre, zira gösterinin asıl yıldızı bu çerçevedir. Şu önerilerimin, kışın bile, otel fiyatları üzerinde nasıl korkunç sonuçlar doğuracağını farkındayım elbette. Gerçi

insanlar melodrama mimariden daha düşkündür, dolayısıyla gözüm korkmuyor. Güzelliğe psikoloji kadar değer biçilmemesi şaşırtıyor beni, ama böyle olduğu müddetçe param Venedik'e yetecektir; yani ömrümün sonuna dek, bu da gelecek dediğimiz o cömert fikri müjdeliyor.

Baktığı neyse odur insan – en azından kısmen. Burada görülen rüyâların güzelliğini düşünürsek, bebeğinin güzel olmasını dileyen hamilelere güzel nesnelere bakması gerektiğini salık veren o ortaçağ inancı sanıldığı kadar safça değil. Karabasanlar açısından fakirdir Venedik geceleri – edebi kaynaklar üzerinden değerlendirme yapıyorum tabii (ne de olsa o kaynakların ana gıdasıdır karabasanlar). Örneğin bir hasta –özellikle de kalp hastaları–, nereye giderse gitsin, öbür dünyayı boylamak üzere olduğu düşüncesiyle sabahın üçünde dehşet içinde uyanır mutlaka. Fakat Venedik'te başıma hiç böyle bir şey gelmediğini söylemeliyim; bu satırları yazarken tahtaya vuruyorum gerçi.

Düşleri yönlendirmenin daha doğru yolları olduğu ortada; en kestirmesinin gastronomiden geçtiğini söylemek yanlış olmaz sanırım. Fakat İtalyan standartları söz konusu olduğunda, yerel yiyecekleri şehrin sahiden de rüya gibi olan ön cepheleriyle kıyaslanacak özgünlükten yoksun. Zira, şairin de söylediği gibi, sorumluluk rüyalarda başlar. Yine de, bir kısım şablon kopyanın –bu şehir için ne uygun bir terim!– o kaynaktan doğduğu aşikâr, zira hakikatte başka bir karşılıklarını bulmak mümkün değil.

Şair rüyalar değil de “Yatakta,” deseydi, o da olurdu. Yapının dikdörtgen ilkesi, özellikle de ön cephesininki, analistlerin –kadınlardan ziyade– bulutları ya da dalgaları anıştıran pervazlar, avlular, vs. hakkındaki yorumuna ağır basacağı için, mimarının şehvetten en uzak esin perisi olduğuna kuşku yok. Şablon kopya, özetle, her zaman analizinden daha anlaşılırdır. Buna rağmen, buradaki pek çok *frontone* insanın gözünün önüne, tam olarak, ister sabahları olsun ister akşamları, dağınık kalması âdet edinilmiş bir yatağın üzerinde yükselen bir yatak başını getirir. O yatakların muhtemel içeriklerinden, yanına uzan-

dığınızda tek faydası kıvraklık ya da sıcaklık olabilecek sevgilinizin bedeninden çok daha ilgi çekicidir o yatak başları.

O şablon kopyaların mermer sonuçlarında erotik bir taraf varsa, o da onlara yönelmiş gözün yol açtığı histir – sevgilinin göğsüne, ama asıl omzuna ilk kez temas eden parmak uçlarının yarattığına benzer bir histir bu. Başka bir vücudun varlığının hücre sel sonsuzluğuyla irtibat kurmanın neden olduğu teleskopik duygudur bu – şefkat diye adlandırılır ve belki sadece o bedendeki hücre sayısı ile orantılıdır (Freud'cular ile peçeye inanan Müslümanlar dışında herkes anlayacaktır bunu. Gerçi bu, Müslümanlardan neden bu kadar astronom çıktığını da açıklıyor olabilir. Ayrıca her kadına, görünüşüne bakmaksızın, bir erkek temin ettiği için, büyük bir toplumsal planlama gerecidir peçe. En kötü ihtimal olarak, ilk gece şaşkınlığının karşılıklı olmasını kesinleştirir. Diğer taraftan, mimarisindeki onca Doğu motifine karşın, Venedik'i en az ziyaret edenler Müslümanlardır). Şehrin cennetten çıkma görsel dokusu kişinin hangisine –hakikate mi yoksa düşlere mi– öncelik ver-

diğine bakmaksızın, öte dünya mefhumunu gözetir. Tek başına hastalık, ne kadar ağır olursa olsun, insanın gözünün önüne cehennemlik görüntüler getirmeye yetmez. Buradayken, kişinin kâbuslara kurban gitmesi için ya sıradışı bir nevrozdan ya da onlarla yarışacak günahlardan mustarip olması gerekir; veya her ikisinden birden.

Kuşkusuz mümkündür bu, ama sık görülmez. Her ikisinin de hafif seyrettiği durumlar için burada kısa süre konaklamak kadar iyi bir tedavi yoktur, yerel turizm dedikleri budur zaten. İnsan mışıl mışıl uyur Venedik'te, ne de olsa ayakları, öfkeli ruh halini ya da suçluluk duygusunu bastıracağım diye aşırı derecede yorulur.

Yaradan'ın var olduğunun en sağlam kanıtı, ne zaman öleceğimizi bilmememizdir muhtemelen. Diğer bir deyişle, yaşam sadece insan tasarımı olsaydı, kişiye dünyada ne kadar kalacağını kesin olarak bildiren bir vade ya da hüküm verilirdi doğumunda: Esir kamplarında

olduğu gibi. Böyle olmaması meselenin bütünüyle beşeri olmadığını, vakıf olmadığımız, kontrol altına asla alamayacağımız bir müdahalenin söz konusu olduğunu akla getiriyor. Zamandizininize, hatta erdem anlayışımıza tabi olmayan bir etkenin var olduğunu. İşte bu nedenle durmadan geleceğimizi tahmin etmeye ya da çözmeye çalışıyoruz; ilahi olanı evcilleştirmekten –ya da şeytan gibi göstermekten– ibaret olsa da, bir hastalandık mı ya da başımız derde girdi mi doktor ile falcıdan medet umma hevesimiz tam da bu nedenle had safhaya çıkıyor. İster doğal olsun ister insan elinden çıkma, güzellik karşısındaki duygularımız için de geçerlidir aynısı, zira sonsuzluğu ancak fanilik takdir edebilir. Kayra hariç, mütekabiliyetin nedenleri kavranamaz – bu şehirde her şeyin neden bu kadar pahalı olduğuna dair, kâr amacı gütmeyen bir açıklamaya ciddi ciddi kafa yormadıkça tabii.

Mesleğim gereği, daha doğrusu yıllardır yaptıklarımın sonucu olarak, yazarım; fakat hayatımı bir akademisyen, bir öğretmen olarak kazanıyorum. Okulumun kış tatili beş hafta, Venedik ziyaretlerimin zamanlamasını bir bakıma açıklıyor bu, ama sadece kısmen. Cennet ile tatilin ortak yanı ikisi için de ödeme yapmak zorunda olursunuz, para birimi ise önceki yaşamınız. Bununla bağlantılı olarak, benim Venedik'le –şehrin bu mevsimiyle– aramdaki aşk hikâyesi, uzun zaman önce başladı: Pazarlanabilir beceriler geliştirmemden, tutkularıma para dayandırabilmemden çok önce.

1966'da –yirmi altı yaşındaydım– bir arkadaşım Henri de Régnier isimli Fransız yazarın Rusçaya olağanüstü Rus şairi Mihail Kuzmin'in çevirdiği üç kısa romanını ödünç verdi bana. O dönem Régnier'nin son Parnasçılardan olduğunu biliyordum sadece, sarsıcı olmasa da iyi şairdi. Kuzmin'e dair ezbere bildiklerim ise, yanlış hatırlamıyorsam sırasıyla, *İskenderiye Şarkıları* ile *Kil Güvercinler*'inden hatırladığım bir avuç şiir ile dini

bütün Ortodoksluğıyla, büyük bir estet oluşuyla ve itiraf ettiği eşcinselliğiyle yaptığı isimdi. Romanlar elime geçtiğinde hem yazarı hem de çevirmeni bu dünyadan çoktan göçmüştü. Nüshalar da can çekiyordu: Sırtı insanın avucunda dağılıveren, otuzlu yıllardan kalma karton kapaklı kitaplar. Ne isimleri kalmış aklımda ne de yayıncıları; hatta konularını da neredeyse hiç hatırlamıyorum. Nedense birinin adı *Taşra Eğlenceleri*'ymiş gibi geliyor bana, ama ondan da emin değilim. Gidip göz atabilirim tabii, ama onları bana ödünç veren arkadaşım bir yıl önce hayatını kaybetti, o yüzden kontrol etmeyeceğim.

Pitoresk roman ile polisiye karışımıydılar ve en az bir tanesi, şu *Taşra Eğlenceleri* olarak hatırladığım, Venedik kışında geçiyordu. Alacakaranlık, tehlikeli bir atmosferi vardı, topografyası aynalarla ağırlaştırılmıştı; romanın merkezindeki olaylar suyun karşı yakasında, terk edilmiş bir sarayda geçiyordu. Yirmilerde yazılmış kitapların çoğu gibi epey kısa—olsa olsa iki yüz sayfadır—ve tempoluydu. Konusu malum: Aşk ve ihanet. Esas özelliği: Kısa, bir, bir buçuk sayfalık bölümlerden oluşuyordu. Bölümlerin

temposu insanın akşam vakti, gittikçe teslim olduğu kaygının kısılcacında, bir sağa bir sola dönerek alelacele adımladığı nemli, soğuk, dar sokakları çağrıştı- rıyordu. Doğduğum yerde dünyaya gelmiş biri için o sayfalarda ortaya çıkan şehri tanımak son derece kolaydı; Petersburg'un daha iyi bir tarihe ve tabii daha iyi bir enleme taşınmış uzantısıyla karşılaş- tığını hissediyordu insan. Fakat kolay etkilenmeye müsait olduğum o yıllarda benim için asıl önemlisi, romanın bana kompozisyon hakkında en önemli dersi vermiş olmasıydı, yani bir anlatıyı iyi yapanın hikâye değil olay akışı olduğunu. Gayri ihtiyari ola- rak bu ilkeyi Venedik'le bağdaştırır oldum. Okur şu an zorlanıyorsa, bundandır.

Derken başka bir gün, hâlâ hayatta olan bir diğer arkadaşım, kar altındaki San Marco'nun enfes bir fotoğrafına yer ver- miş, lime lime bir *Life* nüshası getirdi bana. Çok geç- meden, o dönem flört ettiğim kız doğumgünümde bana büyükannesinin Venedik'te, devrim öncesinde

geçirdiği balayında satın aldığı, birbirine akordeon tarzı katlanmayla bağlanmış bir sepya kartpostal serisi hediye etti, büyüteçle incelemeye başladım onları. Sonra annem kim bilir nereden, Palazzo Ducale'nin tasvir edildiği ucuz bir duvar halısı çıkarıverdi, halı paçavraya dönmüştü, divanımın başlığını örttüm onunla, böylece cumhuriyetin tarihçesini kendi cüsseme sıkıştırmış oldum. Babamın Çin tayininden dönüşte getirdiği bakır gondol da girdi devreye; annemle babam kopmuş düğmelerle, iğnelerle, pullarla doldurup tuvalet masasına yerleştirdi onu, zaman geçtikçe haplara, ilaç ampullerine iyice teslim oldu. Derken bana Régnier kitaplarını veren ve bir yıl önce hayatını kaybeden arkadaşım başrolünde Dirk Bogarde'ın oynadığı Visconti filmi *Venedik'te Ölüm*'ün ülkeye kaçak sokulmuş, dolayısıyla siyah-beyaz kopyasının yarı resmi gösterimine götürdü beni. Heyhat ki filmde konuşmaya değecek pek bir şey yoktu, zaten romanı da hiçbir zaman pek sevmemiştim. Yine de Bay Bogarde'ı buharlı gemide, şezlongda gösteren açılış sahnesi araya giren yazıları unutmamı ve ölümcül hastalıktan mustarip olma-

dığım için pişmanlık duymamı sağladı; bugün hâlâ aklımdadır o duygu.

Derken Venezia belirdi. Şehrin odağa paldır küldür yerleştiğini, üçüncü boyuta kavuşmak için yalpalayıp durduğunu hissettim. Edebiyattan ya da kıstan çıkma bir şeye yaraşır biçimde, siyah-beyazdı; aristokratik, siyahımsı, soğuk, loş, arka planda Vivaldi ve Cherubini tıngırtıları, Bellini/Tiepolo/Tiziano elinden çıkmış kadın vücutlarını andıran bulutlar. Günün birinde imparatorluğumdan dışarı adım atarsam, bu yılanbalığı Baltık'tan çıkabilirse, ilk iş Venedik'e gitmeye, geçen teknelerin dalgaları pencereme çarpabilsin diye bir sarayın giriş katında oda tutmaya, sigaramı rutubetli taş zeminde söndürürken bir iki ağıt yazmaya, öksürüp içmeye ve param azalınca da, trene atlamaktansa, Venedik'te doğal nedenlerle ölmeyi beceremediğim için küçük bir Browning satın alıp oracıkta beynimi dağıtmaya yemin ettim.

Tam dekadadan rüyalardan elbette, ama kafası az da olsa çalışan herkes yirmi sekizinde biraz dekadandır. Kaldı ki, projenin uygulanabilir tek bir adımı olsun yoktu. Dolayısıyla, otuz iki yaşında kendimi ansızın başka bir kıtanın derinliklerinde, Amerika'nın ortasında bulunca, üniversiteden aldığım ilk maaşı o rüyanın genişçe bir kesitini hayata geçirmekte kullanıp Detroit-Milano arası, gidiş dönüş bir uçak bileti satın aldım. Ford ve Chrysler çalışanı İtalyanlar uçağı tıka basa doldurmuştu, Noel için memleketeye dönüyorlardı. Havalandıktan sonra gümrüksüz satışlar başlayıp da hepsi uçağın arkasına koşturunca, gözümün önüne emektar 707'nin Atlantik üzerinde haç gibi uçtuğı geldi: Kanatlarını iyice açmış, kuyruğı aşağı bakıyor. Uçuştan sonra sıra tren yolculuğundaydı, sona erdiği yerde şehirdeki tek tanıdığım bekliyordu beni. Soğuk, rutubetli ve siyah-beyazdı son. Şehir odağı yerleşti. Venedik'i geçmişte ziyaret etmiş bir yazardan alıntı yapmak gerekirse, "Ve yer ıssız ve boştu; ve enginin yüzü üzerinde karanlık vardı; ve Tanrı'nın Ruhı suların yüzü üzerinde hareket edi-

yordu.” Sonra o ertesi sabah. Günlerden pazardı ve bütün  anlar çalıyordu.

Tanrı’nın zaman olduğu fikrine bağlılığım hiç zayıflamadı, en azından ruhunun. Fikri ben uydurmuğumdur belki de, hatırlamıyorum. Neyse, Tanrı’nın Ruhu suların yüzü üzerinde hareket ediyorsa, suyun onu yansıtması gercektiğini d Ő nm Ő umd r hep. Suyu, kıvrımlarına, kırıŐık-lıklarına, dalgacıklarına ve –Kuzeyli olduğum için– griliğine duyarlılığım bundandır. Zamanın sureti olduğunu düşünüyorum suyun, o yüzden her Noel paganlığım tutar ve yeni bir porsiyonun, yeni bir fincan dolusu zamanın doĐuŐunu izlemek maksadıyla, suyun yakınında, tercihen deniz ya da okyanus kıyısında bulunmaya dikkat ederim. Deniz kabuğuna binmiş bakire peŐinde değilim, gece yarısı bulut g r-
mek istiyorum ben, ya da bir dalganın kıyıda kırıldığını. Benim için zamanın sudan çıkıŐını simgeliyor o manzara, kıyıya bıraktığı dantelimsi deseni  ingene biliciliğiyle değil őefkatle, minnetle izlerim.

Gözümü neden Venedik'e, nasıl bir edayla diktiğimi sorarsanız, cevabı bu. Fantezimin Freud'cu ya da bilhassa kordalılara özgü bir tarafı yok; gerçi dalgaların kumda bıraktığı örüntüler ile ihtiyozor neslinden canlılar ya da canavarlar tarafından incelenmeleri arasında –açıkça atalarımıza dair olmasa da– evrimsel ya da otobiyografik bir bağlantı kurulabileceği de şüphesiz. Venedik cephelerinin diklemesine dantelleri, zamanın, nam-ı diğer suyun karada bıraktığı en iyi dizedir. Dahası, o dantellerin dörtgen görüntüsüyle –yani binalarla– biçim kavramını hiçe sayan anarşist su arasında –peşinen bir bağlılık değilse bile– bir iletişim olduğu da ortada. Zaman karşı-sındaki değersizliğinin başka hiçbir yerde olmadığı kadar bilincindedir burada mekân, rakibini, onun sahip olmadığı tek nitelikle yanıtlamaktadır sanki: Güzellikle. Su işte bu yüzden o yanıtı alıp kıvrır, dövüp parçalar; fakat nihayetinde, büyük ölçüde bozulmamış bir halde Adriyatik'e ulaştırır.

Göz bu şehirde gözyaşınıninkine benzer bir özerklik kazanır. Tek fark, bedenden kopmak yerine onu bütünüyle emri altına almasıdır. Bir süre sonra –buradaki üçüncü ya da dördüncü gününde– vücut kendini sadece gözün taşıyıcısı, kâh açılan kâh kapanan bir periskopun bağlı olduğu denizaltı saymaya başlar. Elbette, hedeflerine rağmen, yol açtığı patlamaların zararını kendisi görür göz: Kişinin kalbi ya da zihnidir, batan; göz su yüzeyine çıkar. Kuşkusuz yerel topografyanın sonucudur bu; sizi en sonunda, azizlerin midye gibi orasına burasına yapıştığı, ortasına Medusa'yı andıran kümbetleriyle hava atan bir katedral yerleşmiş, batmamak için debelenen bir *campo*'ya çıkaran yılan-balığı gibi kıvrık dar sokakların sonucudur. Evden ne amaçla çıkmış olursanız olun, sizi diğer ucunu görmek, çoğu kez suda son bulduğu için çıkmaz sokak bile denemeyecek belirsiz sonlarına dek gitmek için ayartan uzun, yılankavi patikalarda, geçitlerde kaybolmanız kaçınılmazdır. Haritalarda tabaktaki iki ızgara balığa benzer şehir, ya da üst üste binmiş ıstakoz pençelerine (Pasternak şişmiş kruvasana benze-

tir onu); ama kuzeyi, güneyi, doğusu, batısı yoktur, yön olarak sadece yanlardan söz edilebilir burada. Donmuş suyosunu gibi sarmalar insanı, hangi yöne ilerlediğinizi anlamak için sağa sola saldırdıkça hepten kaybolursunuz. Kavşaklardaki sarı okların da pek faydası dokunmaz, zira onlar da kıvrılır durur. Hatta yardım etmekten ziyade yosun gibi yapışırılar insana. Yol sormak için durdurduğunuz Venediklinin, *A destra, a sinistra, dritto, dritto* diye saçtığı tükürüklere kayıtsız kalsa da, o akıcı el hareketlerinde saklı balığı kolayca ayırdeder göz.

Donmuş suyosununa dolanmış ağ daha uygun bir metafor olabilir. Yer darlığı nedeniyle insanlar burada hücreye tıkmış gibi dip dibe yaşar, dedikodunun kendine özgü mantığıyla sürer hayat. Kişinin mülki şartları suyla sınırlanmıştır; panjurlar günüşiği ya da gürültüden (ki burada en düşük düzeydedir) ziyade evlerden çıkabilecek şeyleri engeller. Sevimsiz kişisel meselelere burnunu sokan meleklerin kanatlarını

andırır açık panjurlar; insanlararası etkileşim de, saçak silmelerine aralıklı dizilmiş heykeller gibi, mücevher, hatta filigran olarak açığa çıkar. Böyle yerlerde tiranlıklardaki polisten hem daha ketumdur insanlar hem de istihbaratı onlarınkinden daha güçlüdür. Dairesinin kapısından çıkar çıkmaz, ihtimal dâhilindeki her kuşkunun, fantezinin, söylentinin tutsağı olurlar, özellikle de kışın. O sırada yanınızda biri varsa, ertesi gün bakkalda ya da gazete bayiiinde, Katolik bir ülkede rastlayacağınız kırk yıl düşünseniz aklınıza gelmeyecek, İncil'den çıkma, delici gözlerle karşılaşmanız mümkündür. Venedik'te birini mahkemeye verirsiniz ya da biri size dava açarsa, dışarıdan bir avukat bulmanız gerekir. Böyle şeyler gezginlerin hoşuna gider elbette, yerleşiklerin değil. Ressamın çizdiği ya da amatör fotoğrafçının yakaladığı kare, burada yaşayanlar için eğlence unsuru değildir. Buna rağmen şehir planlaması açısından iğneleme (ki burada sadece algı yetisi sayesinde ortaya çıkmaktadır) haritayı karelere bölmekten daha iyi bir yöntemdir, arkanızdan kulağınıza gelen gevezelik gibi bitmek

bilmez sudan sufle alan kanallarla da uyumludur. Bu bakımdan, yabancılar ikisine de dil uzatmayacak olsa da, tuğlanın mermerden daha etkili olduğuna kuşku yok. Yine de bu on yedi yıl süresince bir iki kez kendimi Venedik'te bir inziva hücresi bulunduğuna, Régnier'nin *Taşra Eğlenceleri*'nde betimlediği o amalgam ötesi labirente inanırken yakaladım. O kadar dolambaçlı bir yoldan gerçekleşti ki şu an ayrıntılarını hatırlayamıyorum, zira beni labirente sokan yolun karmaşıklığının hesabını tutmam mümkün değildi o dönem. Biri başka birine bir şey söyledi, o sırada orada bulunması için aslında hiçbir neden olmayan biri kulak misafiri olup dördüncü kişiye telefon açtı ve bunların sonucu olarak bir gece, apartman dairesinin bininci sakininin verdiği partiye davet edildim.

Dünyaya bir iki Venedikli amiral armağan etmiş bir ailenin muhtelif fertlerinin üç asır boyunca verdiği hukuk savaşı sonucunda, sözünü ettiğim bininci kişinin apartmanı

satın almasının üzerinden çok geçmemişti. Yapının geçmişinin sonucu olarak, Rönesans'tan günümüze uzanan kesitten türlü türlü denizcilik aletiyle dolu avlusunun iki kat yüksekliğindeki mağarasına, doğramaları şatafatlı, iki büyük kı feneri sarkıyordu. Bininci kişi, onlarca yıllık bekleyişinin ardından, ailenin diğer üyelerinin –belli ki epey kalabalıktılar– şaşkın bakışlarının altında apartmanın son sahibi olmuştu. Denizci değildi, biraz oyun yazarlığı yapıyordu biraz da ressamlık. O dönem kırk yaşındaki –zayıf, kısa boylu, çok iyi dikilmiş gri, kruvaze takımlı– bu şahsın en belirgin özelliği ağır hasta oluşuydu gerçi. Sarılık geçirenlere özgü o parşömen sarısıydı teni, belki de ülseri vardı sadece. Misafirler, anlatmak için ayrı bir kitap, en azından başlı başına bir bölüm isteyen yemeklerle midelerini tıka basa doldururken o sadece et suyuna çorba ve haşlanmış sebze yiyordu.

Hem bininci kişinin mülküne kavuşması hem de Venedik sanatı üzerine kitaplar yayımlayacak bir yayınevi kurması kutlanıyordu partide. Bir kadın yazar arkadaşım ve oğluyla birlikte oraya vardı-

ğımızda eğlence doruktaydı. Hıncahınç doluydu içerisi: Siyasiler, soylular, tiyatro camiası, sakallar ve boyun bağları, birbirinden şaşaalı metresler, bisiklet dünyasından bir yıldız, Amerikalı akademisyenler. Günümüzde ne zaman azıcık dikkat çekici bir şey gerçekleşse kaçınılmaz olarak ortaya çıkan bir avuç güleç, kıpır kıpır eşcinsel genç de gelmişti. Orta yaşlı, çılgına dönmüş, şirret, küfelik –sapsarı saçlı ve masmavi gözlüydü– evi eskiden çekip çeviren efemine baş kâhyanın gözetimi altındaydılar: İşine son verildiği için herkesten nefret ediyordu. Gelecekte onu nelerin beklediği göz önüne alındığında, kendisine hak verdiğimi eklemeliyim.

Müthiş bir yaygara koptuğu için, bininci kişi kibarca, evi gezdirmeyi teklif etti üçümüze. Önerisini seve seve kabul edip küçük bir asansöre doluştuk. Kabinden çıktığımızda yirminci, on dokuzuncu ve on sekizinci yüzyılın büyük kısmını geride bırakmıştık, daha doğrusu dar bir kuyunun dibindeki tortu gibi aşağıda kalmıştı o yıllar.

İyi aydınlatılmamış uzun bir dehlizdeydik; dışbükey tavan melek deseni kaynıyordu. Duvarlar büyük,

zeminden tavana dek yükselen, koyu kahverengiye çalan yağlıboya tablolarla kaplı olduğu için hiçbir ışık işe yaramazdı zaten; resimlerin mekân için özel olarak yapıldığı belliydi ve zar zor ayırdedilebilen mermer büstlerle, yarım sütunlarla ayrılıyorlardı birbirlerinden. Görebildiğim kadarıyla deniz ve kara savaşları, törenler, mitolojik sahneler resmedilmişti tablolarda; kullanılan en açık renk şarap kırmızı-sıydı. Terk edilmiş, bitmek bilmeyen bir akşama bırakılmış ağır somaki madenindeydik, yağlıboyalar cevheri gözlerden uzak tutuyordu, tastamam jeolojik bir sessizlik hâkimdi etrafa. İnsan sesi aykırı kaçtığı, buradakinden daha geç bir zamana ve besbelli ki önemsiz bir organizmaya ait olduğu için, Nedir bu? Kim yapmış bu tabloları? diye soramıyorduk bile. Belki de kendimizi sualtında yolculuğa çıkmış gibi hissediyorduk – hazine yüklü, batık bir kalyondan geçen bir balık sürüsüydük de, suyla doluverecek diye ağzımızı açmıyorduk sanki.

Dehlizin diğer ucunda ev sahibimiz sağa dönüverince, biz de on yedinci yüzyıldan soylu bir beyin kütüphane ile çalışma odası karışımı odasına girdik

peşinden. Kırmızı, gardırop boyutlarındaki ahşap kitaplığın kafesinin arkasındaki kitaplara bakılırsa, bu soylu kişi ta on altıncı yüzyılda da yaşamış olabirdi. Ezop'tan Zeno'ya dek pek çok isme ait beyaz, kalın, parşömen ciltli altmış kadar kitap taşıyordu raflar, yani bir soyluya yetecek kadar, daha fazlası onu düşünür yapardı ve bunun da hem davranışları hem de mülkü üzerindeki sonuçları korkunç olurdu. Kitaplar dışında odada neredeyse hiç eşya yoktu. Dehlizden daha aydınlık da sayılmazdı üstelik, çalışma masası ile büyük, solmuş dünya küresini zar zor seçebildim. Derken ev sahibimiz bir kapı tokmağını çevirdi, silüetinin iç içe geçmiş kapılar boyunca uzanan bir koridor tarafından çerçevelendiğini gördüm. O koridora bakmak tüylerimi ürpertti, tehlikeli mi tehlikeli bir sonsuzluğu andırıyordu çünkü. Derin bir nefes alıp koridora adım attım.

Bir boş odalar silsilesiydi karşımdaki. Mantıken, paralelindeki koridordan daha uzun olamayacağını biliyordum. Ama öyleydi. Standart perspektiften ziyade optik yasalarının askıya alındığı yatay bir spiralde yürüyormuş gibi hissediyordum kendimi.

İnsan her odada biraz daha sırra kadem basıyor, yokluğunun bir sonraki aşamasına geçiyordu. Üç şeye bağlı olsa gerekti bu: Perdeler, aynalar ve toz. Bazı odaların hangi amaçla kullanıldığı –yemek odası, salon, ola ki çocuk odası– anlaşılıyor idiyse de, işlevlerinin ne olabileceğini ele verecek ayrıntılar açısından tamtakırdı çoğu. Aşağı yukarı aynı ebattaydılar, daha doğrusu boyutları açısından birbirlerinden farklı görünmüyorlardı. Pencereleri perdeli, duvarları aynayla kaplanmıştı hepsinin.

Perdeler asıl renklerine, desenlerine bakmaksızın, artık uçuk sarı ve eprimiş görünüyordu. Esintiye maruz kalmalarını geçtim, parmağınızla şöyle bir dokunsanız bile, parkeye saçılmış kumaş parçalarından da anlaşılacağı üzere, parçalanıp gidecek gibiydiler. Dökülüyorlardı, kumaş başladığı yere geri geldiğini hissetmiş de dokuma tezgâhından önceki haline dönüyormuş gibi, kat yerlerinde geniş, sade, yırtık pırtık yamalar görünüyordu. Soluklarımızı da epey senli benli buluyordu muhtemelen, yine de perdelerin, tarih gibi, ihtiyaç duymadığı taze oksijene yeğdiler. Ne çürüme ne de ayrışmaydı karşımızdaki;

ileride başlarına ne geleceğini öğrenince, buraya ya da başka bir yere varmak üzere farklı kılıkta yeniden buluşacakları, renklerin ve dokunun bir öneminin olmadığı geçmişe doğru, zamanda yok olup gitmeydi gördüğümüz. “Kusura bakmayın,” diyorlardı sanki, “bir dahaki sefere daha dayanıklı oluruz.”

Sonra aynalar; her odada muhtelif ebatta, iki üç tane ayna vardı, çoğu dikdörtgendi. Alaşımları kötü durumda olduğu için dikkati yüzeylerinden daha çok çeken pastoral görüntülerle ya da işlemesi güzel çelenklerle bezeli, zarif altın çerçevelere yerleştirilmişlerdi. Çerçeveler aynalardan daha ahenkliydi bir bakıma, duvarlara yayılmasınlar diye ayak diriyorlardı sanki. Çağlar boyunca sadece karşılarındaki duvarı yansıtmaya alıştıkları için, ya açgözlülükten ya da acizlikten, suretleri yansıtmakta tereddüt ediyordu aynalar; yansıtmaya çalıştıklarında da yüz hatları yüzeylerinde eksik belirliyordu. R gnier’yi anlamaya başlıyorum, diye düşündüm. Koridorda odadan odaya ilerledikçe kendimi o çerçevelerde giderek daha az görüyor, onlarda karanlığa giderek daha fazla rastlıyordum. Aşamalı eksiltme, diye geçirdim

aklımdan, nasıl sona erecek acaba bu? Onuncu ya da on birinci odada son buldu. Bir sonrakinin eşiğinde durmuş, genişçe, bire bir buçuk metrelik, altın kaplama dörtgene bakıyordum ki, kendimi değil zifiri karanlık hiçliği gördüm orada. Engin ve davetkârdı, bizzat kendi perspektifini –belki başka bir koridoru– içeriyordu sanki. Bir an başım döndü, fakat romancı olmadığım için hemen kendime çekidüzen verip derin bir nefes aldım.

O âna dek her şey ürkütücü de olsa akla yatkın gelmişti bana, şimdiyse mantık sınırlarını aşmıştı. Ev sahibi ve yanımdakiler arkada kalmıştı; tek başıyındım. Etraf toz içindeydi; görüş alanındaki renkler ile şekiller gri tozun altında keskinliğini yitirmişti. Oymalı mermer masalar, porselen biblolar, kanepeler, sandalyeler, hatta parke. Her şeyin üzerine toz serpilmişti ve zaman zaman, örneğin bazı biblo ve büst takımlarına canlılık kattığı, hatlarını, katmanlarını belirginleştirdiği için, gözlemci kazançlı çıkıyordu. Gerçi çoğu yerde kalın ve kaskatı bir tabaka halini almıştı toz; dahası insanda bir şeylerin sona erdiği hissini uyandırıyor, fazladan

tek bir zerreye dahi yer kalmamıştı sanki. Her yüzey tozlanmak için can atar, zira zamanın etidir toz, bir şairin dediği gibi, zamanın etiyle kanının ta kendisidir; burada yüzey muradına ermişe benziyordu. Nesnelere sızacak bundan sonra, diye düşündüm, onlarla kaynaşacak, sonunda onların yerini alacak. Malzemeye bağlıdır tabii bu, bazıları epey dayanıklı çıkar. Bazıları ufalanmaz bile, zamanın maddeyi zapt ettiği bu hava boşluğu odaları silsilesinde hâlihazırda meydana geldiği gibi, onların şeklini almaya itiraz etmeyeceği için grileşmekle yetinirler.

En uçta ebeveyn odası vardı. Devasa, ama dağınık bir sayvanlı karyola hâkimdi odaya: Gemisindeki daracık şiltenin intikamını alıyordu belki amiral, belki de denize saygı duruşunda bulunuyordu bu yatakla. Tavandan yatağa doğru alçalan stuko ve sayvan tentesi işlevi gören çıplak çocuklar dikkate alındığında, ikincisi daha akla yatkındı. İşin aslı meleksi çocuk figürlerinden ziyade heykeli andırıyordu. Çocukların yüzü son derece groteskti: Keskin gözlerini yukarıdan yatağa dikmiş o yüzlere ahlaksız, şehvetli gülümsemeler yerleşmişti. Aşağıda

kıkırdayan genç grubu hatırlattılar bana; derken bir köşede odadaki tek eşyayı, taşınabilir televizyon setini gördüm. Baş kâhyayı burada gözdesini eğlendirirken getirdim gözümün önüne: Toza teslim olmuş alçı başyapıtın gözetmenliğinde, çarşaf denizinin ortasında kıvranıp duran çıplak ten adası. İşin tuhafı fikir bana itici gelmemişti. Tam tersine, zamanın bakış açısından uygun görüneceğini hissettirdi, ne de olsa meyve vermeyecekti. Sonuçta üç yüzyıl boyunca hiçbir şey mutlak hâkimiyetini ilan edememişti burada. Savaşlar, devrimler, büyük keşifler, dehaler, salgınlar yasal bir sorun neticesinde içeriye girememişti. Nedensellik feshedilmişti burada, insan soyundan ulakları bu manzarada sadece, o da en fazla birkaç yılda bir, bekçi sıfatıyla geziniyordu çünkü. Dolayısıyla çarşaf denizinde kıvranan o ufak tefek sığılık, hiçbir şey dünyaya getiremeyeceği için, çevreyle uyumluydu. Baş kâhyanın adası –volkanı mı demeli?–, en iyi ihtimalle, çocuk melek heykellerinin gözünde var olmuştu. Aynanın haritasında yeri yoktu. Tabii ben de görünmüyordum orada.

Venedik'te böyle çok yer olduğunu söyledilerse de başıma bir defa geldi bu anlatıklarım. Gerçi bir kez, hele ki buranın sisinin, o meşhur *nebbia*'nın, sırf yansımaları değil şekli olan her şeyi –yapıları, insanları, sıra sütunları, köprüleri, heykelleri– yok ettiği, şehri hiçbir saraydaki inziva hücresinin bilmediği kadar zaman dışına taşıdığı kış aylarında, yetiyor da artıyor bile. Tekne seferleri iptal edilir, uçaklar haftalarca ne iner ne de kalkar, dükkânlar kapalı kalır ve postalar kapının önüne yığılmaz o mevsimde. Deneyimsiz bir el o koridorları tersyüz etmiş ve astarını şehre çepeçevre sarmıştır sanki. Sağ ile sol, yukarı ile aşağı yer değiştirir, gitmek istediğiniz yeri ancak buranın yerlisiyseniz ya da rehberiniz varsa bulabilirsiniz. Kalın, kör edici ve kıpırtısızdır sis. Gerçi bu son özelliği, sigara almak gibi ufak tefek işler için dışarı çıktıysanız işinize yarar, zira bedeninizin siste kazdığı tünel sayesinde geri dönebilirsiniz; büyük olasılıkla yarım saat yok olmayacaktır o tünel. Okuma, ışıkları gün boyu söndürmeme, mütevazılığın ya da kahve tüketiminin huyuna suyuna gitme, BBC World

Service dinleme, erkenden yatağa girme zamanıdır bu. Özetle, artık görülmeyen şehrin teşvik ettiği bir kendini unutma zamanıdır. Farkında bile olmadan şehri kendinize örnek alırsınız, hele onun gibi size de arkadaşlık edecek kimse yoksa. Burada dünyaya gelmeyi becerememiş biri olarak, hiç değilse şehrin görünmezliğini paylaşmanın gururunu tadarsınız.

Fakat her şeyi hesaba katarsak, şehrin ortalama tuğlalı maceralarına karşı da mermerli ve eşsiz maceralarına karşı olduğum kadar hevesli olmuşumdur. Aristokrasi karşıtı olmamasını geçtim, en ufak bir popülist tarafı yok bu tercihin; keza romancılara özgü tarafı da. Hayatımın büyük bölümünde yaşadığım ya da çalıştığım evlerin yankısı söz konusu olabilir sadece. Burada dünyaya gelmeyi becerememiş biri olarak, kişiyi genelde *piano nobile*'ye çıkarmayan bir meslek seçmiş olmakla sanırım daha da başarısız oldum. Diğer taraftan, şehrin tuğlalarına, kabuk kabuk soyulmuş sıvanın altındaki, iltihaplı kaslara benzeyen o kaba saba

kırmızısına beslediğim hislerde sapkınca bir züppe-lik de olabilir. Yumurtaların, çoğu kez –özellikle de kendime kahvaltı hazırlarken– organik görünümlü konserve besin fikrini bulan bilinmeyen bir medeniyetin hayalini kurmama neden olması gibi, tuğla ve tuğla örme de nedense aklıma etin alternatif bir hâlini getiriyor, çiğ değil tabii, kıpkızıl, küçük, birbirinin aynı hücrelerden meydana gelen bir hâlini. Türün en temel düzeydeki otoportrelerinden biridir bu, ister duvar olsun ister baca. Daha güvenli bir modelden yoksun olduğumuz için, sonuçta biz de Yaradan gibi her şeyi kendi suretimizde yapıyoruz; eserlerimiz, itiraflarımızdan daha fazlasını seriyor gözler önüne.

Burada sıradan meskenlerden içeri nadiren girerim. Hiçbir kabile yabancıları sevmez, adalı olmaları bir yana, Venedikliler kabilelerine de son derece bağlıdır. Sıfır noktasında sallanıp duran İtalyancam da engel olmuştur buna. Burada bir ay kadar kaldıktan sonra düzelir hep,

ama o zaman da onu bir yıl daha kullanma fırsatını elimden alacak uçağa binmemin vakti gelmiş olur. Dolayısıyla varsılığın birbirine –denk değilse de– benzer türlerinin hâkim olduğu evlerde yaşayan, İngilizce bilen yerlilerle ve Amerikalı gurbetçilerle ahabplık ediyordum. Rusça bilenlere, şehirdeki üniversitenin mensuplarına gelirsek, doğduğum ülke hakkındaki duyguları ve siyasi görüşleri mide bulantısının eşiğine getirirdi beni. Venedikli iki üç yazar ve akademisyen de aşağı yukarı aynı etkiyi bırakıyordu üzerimde: Duvarlarda gereğinden fazla soyut taşbasmaları, gereğinden fazla kitap rafı ve Afrika’dan gelme ıvır zıvır, sessiz eşleri, soluk benizli kızları, güncel olaylar, falancanın şöhreti, psikoterapi, sürrealizm ve otelime çıkan bir kestirme etrafında can çekişen sohbetler. Meşgalelerimiz arasındaki uyumsuzlukların arasını kesin sonuçlarla bulmaya çalışmak, diyelim, o da bir formül şartsa tabii. Boş öğleden sonralarımı bir avukatın ya da eczacının boş yazıhanesinde, civardaki bir bardan bana kahve getiren sekreterini dikizleyerek, burada herkes iyi sayılacak bir eğitimden geçtiği ve aerodinamik araç-

lara tutkun olduğu için motorlu teknelerin fiyatları ya da Diokletianus'un karakterinin iyi yönleri hakkında çene çalarak heba etmek için can atardım. Sandalyeden kalkmak gelmeyecekti içimden, kapıdan içeri tek tük müşteri girecekti; sonunda kapıyı kilitleyecek, birlikte Gritti'ye ya da Danieli'ye doğru yürüyüşe çıkacaktık, orada içki ısmarlayacaktım ona; şansım yaver giderse sekreteri de bize katılacaktı. Soğuk, gün batımı renklerine boyanmış, dalgalarının sesi kulağımıza kadar gelen suyun üzerinde yürüyen bu Susannah'vari şehrin solgun, çıplak mermer uyluklarında, kemale yeni ermişler gibi derin koltuklara gömülecek, yeni Alman taburları ya da her yerde karşımıza çıkan, gözlerini fotoğraf makinelerinin vizörüne dayamış o Japonlar hakkında atıp tutacaktık. Sonra beni akşam yemeği için evine davet edecekti belki, karısı dumanı üzerindeki makarnadan başını kaldıracak, beni uzatmalı bekârlığım nedeniyle uzun uzadıya haşlayacaktı... Bayağı neo-realist film izlemişim galiba, epey Svevo okumuşum. Bir *piano nobile*'de yaşamak için ne gerekiyorsa böyle hayallerin gerçekleşebilmesi için de o gerekir.

İmkânlarım belli, diğer taraftan, bu hülyalardan büsbütün vazgeçecek kadar da uzun süre kalmadım hiç burada. Yeni bir hayat için kişinin önce eskisini kapatması gerekir, hem de adamakıllı. Kimsenin altından inandırıcı biçimde kalkacağı bir iş değildir, gerçi firari eşler ya da siyasi sistemler zaman zaman işe yarar... Herkesçe bilinen o kocamış kurtların iyice yaşlanıp düşkünleşince hayalini kurduğu şey başka evler, tuhaf merdivenler ve topografyadır, yeni efendiler değil. Onlara ilişmemek gerekir.

Özetle, yepyeni nevresimin, işlemeli, püsküllü yatak örtüsünün altında, yumuşacık yastıklarda ve baş tarafındaki duvarda inci kaplı küçük bir haç bulunan dökme demir-den bir ebeveyn yatağında, günaha girmeyi geçtim, uyumadım bile. Meryem Ana'nın yağlıboya taklidi bir tablosuna, kara tüylü *bersagliere* miğferi takmış babamın/erkek kardeşimin/amcamın/oğlumun solmuş fotoğrafına; pencerelerdeki basma perdelere; ya da genç, güçlü, güneşte neredeyse kavrulmuş bir

kolun, elbisesinin askılarından biri omzundan aşağı kayar, gümüşü ter zerreleri ise alnını parlatırken mut-fak masasında ütölediği yerel dantellerle, çarşaflarla, havlularla, yastık kılıflarıyla ve iç çamaşırlarıyla dolu koyu renk ahşap şifoniyerin (gümüş demişken, hepsi çekmecelerden birine, çarşafların altına saklanmış olacaktır büyük olasılıkla) üzerindeki porselen ya da İtalyan çinisi sürahiye boş gözlerle dalıp gitmedim hiç. Bu ayrıntılar bir filme ait elbette; ne başrolünü canlandırdığım ne de figüranlık yaptığım, bilebildiğim kadarıyla bir daha asla tekrar çekmeyecekleri, çekerlerse de sahne donatılarının farklı olacağı bir filme. Adının *Nozze di Seppia* olduğunu hayal ediyorum, solumda dünyanın en büyük suluboya tablosu, sağımda sonsuzluğa uzanan kırmızı tuğlalar olduğu halde Fondamente Nuove'de yürüdüğüm bir sahne dışında hikâyesi yok. Kafamda kumaş bere olsa gerek, koyu renk, ince şayak ceket ve sözünü ettiğim o güçlü, güneş yanığı ellerin yıkayıp ütölediği açık yakalı beyaz bir gömlek giyiyorum. Tersaneye yaklaşırken sağa dönüyor, on iki köprüden ve Garibaldi üzerinden Giardini'ye geçiyorum, orada, Caffè

Paradiso'nun demir sandalyelerinden birinde altı yıl önce üzerindeki gömleği yıkayıp ütöleyen kadın oturuyor. Önünde bir kadeh *chinotto* ile *panino* durmakta, bir de Propertius'un *Monobiblos*'unun ya da Puşkin'in *Yüzbaşının Kızı*'nın küçük boy, yıpranmış bir nüshası; üzerindeyse, Ischia gezimizin arifesinde Roma'dan satın aldığı, dizine dek inen ipek bir elbise. Hardal ve bal rengi gözlerini kaldırıyor, şayak ceketli kişiye gözlerini dikip, "Göbeğe bak!" diyor. Bu filmi batmaktan kurtaracak bir şey varsa o da kış ışığı olacaktır.

Bir yerde savaş dönemi gerçekleştirilen bir idamın fotoğrafını görelili çok olmadı. Orta boylu, zayıf, beti benzi atmış, yüzleri sıradan (kamera onları profilden görüyordu) üç erkek, yeni kazılmış bir çukurun kenarındaydı. Kuzeyliye benziyorlardı – hatta fotoğraf Litvanya'da çekilmişti galiba. Üçünün de hemen arkasında silahlı birer Alman askeri duruyordu. Uzakta bir grup asker daha seçiliyordu: İzleyiciler. Kışlık paltolarına bakı-

lırsa mevsimlerden kış olmalıydı, ya da güz sonu. Mahkûmların da kıyafetleri aynıydı. Kumaş şapkalar takmış, yakasız beyaz atletlerinin üzerine kalın siyah ceketler geçirmişlerdi: Kurban üniforması. Üşüyorlardı üstelik. Kısmen bu nedenle, kafalarını omuzlarına iyice gömmüşlerdi. Bir saniye sonra öleceklerdi: Fotoğrafçı, askerler tetiği çekmeden hemen önce basmıştı deklanşöre. O üç köylü delikanlı omuzlarını kaldırmış, acı duyacağını tahmin eden çocuklar gibi gözlerini kısmıştı. Canlarının yanmasını, hem de fena halde yanmasını bekliyorlardı, silahın kulakları sağır edecek kadar yüksek -kulaklarının çok yakınındaydı çünkü!- sesini. Ve gözlerini kısmışlardı. İnsanoğlunun tepki yelpazesi bu kadardır işte! Acının değil ölümün eşiğindeydiler; gelgelelim bedenleri aradaki farkı algılayamıyordu.

Kasım 1977'de bir gün öğleden sonra, Muhalefet temalı Venedik Bienali'nin davetlisi olarak kaldığım Londra Oteli'nde Susan Sontag'dan bir telefon aldım, benimle aynı

nedenden ötürü Gritti'de kalıyordu. "Joseph," dedi, "bu akşam ne yapıyorsun?" "Hiçbir şey," dedim. "Neden?" "Bugün piazza'da Olga Rudge'la karşılaştım da. Tanıyor musun?" "Hayır. Pound'un hatunu mu diyorsun?" "Evet," dedi Susan, "beni bu gece için evine davet etti. Tek başına gitmeye ödüm kopuyor. Başka planın yoksa sen de gelir misin?" Hiçbir planım olmadığı için, Tabii, dedim, gelirim, neden endişelendiğini anlamıştım. Benimkinin yanında hafif de kalıyor olabilirdi ama kaygısı. Her şeyden önce, bizim meslekte Ezra Pound mühim biridir, başlı başına bir endüstri sayılır. Pek çok Amerikalı grafoman onu hem usta hem de mağdur olarak görür. Gençliğimde ondan Rusçaya epey bir çeviri yapmıştım. Berbat çevirilerdi, ama sağlam bir edebiyat dergisinin yayın kurulundaki gizli Nazi sağ olsun (o kişi artık katı bir milliyetçi elbette), az kalsın yayımlanacaklardı. Şiirlerindeki toy tazeliği, gergin dizelerini, içerik ve üslup zenginliğini ve o zamanlar beni aşan muazzam miktarda kültürel göndermeyi seviyordum. Pound'un "Yeni kılın," vecizesini de -ta ki yeni kılmamızı söylediği "şeyin"

epey eski olduğunu, hepimizin aslında kaportacıda didindiğini kavrayana dek tabii. St. Elisabeth'teki durumuna gelince, Rusların gözünde hayran oluncak bir tarafı yoktu o meselenin; kaldı ki radyodaki lafazanlıklarının, savaş döneminde başka bir ülkede olsa ona bir adet mermi olarak geri dönmesinden iyiydi. *Kantolar* da hoşuma gitmemişti; kadim bir hataya düşmüştü orada: Güzellik arayışı. İtalya'da o kadar uzun süre yaşamış biri olarak güzelliğin hedeflenemeyeceğini, her zaman başka, son derece sıradan meşgalelerin yan ürünü olduğunu anlamaması tuhaftı. En doğrusunun şiirleriyle konuşmalarını tek ciltte, başında âlimane bir önsöz olmaksızın yayımlamakla yetinmek olduğunu düşünüyordum. Zamanın Rapallo ile Litvanya arasındaki mesafeyi tanımayacağını bilmesi gereken biri vardıysa, o da şairlerdi. Ayrıca insanın, İtalya'ya dönüşünde eliyle Faşist selamı vermelerle, akabinde selamın anlamını tekzip etmelerle, ketum söyleşilerle, bilge bir havası olsun diye kullandığı, fakat Haile Selassie'ye benzeriyle sonuçlanan o pelerini ve asasıyla, zulme uğramış dahi pozunda inat edeceğine hayatının

canına okuduğunu itiraf etmesinin daha mertçe olduğunu düşünüyordum. Bazı arkadaşlarım hâlâ büyük önem veriyordu ona, şimdi sevgilisiyle tanışacaktım.

Venedik'te yabancıların, özellikle de Anglo-saksonların bildiğim kadarıyla en yoğun olduğu yerde, Salute bölgesindeydi adres. Biraz aradıktan sonra evi bulduk – Régnier'nin 1910'larda yaşadığı adrese yakın sayılırdı. Zili çaldık, boncuk gözlü ufak tefek kadın eşikte belirir belirmez ilkin oturma odasında yerde duran, şairin Gaudier-Brzeska'nın elinden çıkma büstü çarptı gözüme. Can sıkıntısı aniden bastırıp içimi bütünüyle ele geçirdi.

Çaylar kondu, daha ilk yudumu almamıştık ki ev sahibesi –kırçıl, mini mini, iyice yaşlanmış çıtı pıtı bir hanımdı– ince parmağını kaldırdı, zihnindeki görünmez oyuga yerleştirdi ve büzülmüş dudaklarından bestesi en az 1945'ten beri kamu malı olan bir arya yükseldi. Ezra faşist değildi, Amerikalıların (ki bu kelimeyi bir Amerikalıdan duymak kulağa tuhaf geliyordu) onu elektrikli sandalyeye oturtacağından korkmuşlardı, şairin olanlar hakkında hiçbir

fikri yoktu, Rapallo'da Alman olmazdı, Rapallo'dan Roma'ya ayda sadece iki kez, o da radyo yayını için giderdi, Amerikalılar, yine Amerikalılar, yanılığın içindeydi, Ezra'nın amacı hakkında yanıl... Bir yerde söylediklerini duymamaya başlamışım –anadilim İngilizce olmadığından benim için kolaydır–, o durakladıkça ya da monoloğunu tikleşmiş “*Capito?*” sorusuyla böldükçe başımı sallamakla yetiniyordum. Kayıt bu, diye düşündüm, efendisinin sesi. Kibar davran, araya girme, hepsi boş laf, ama söylediklerine inanıyor. İçeriği ne olursa olsun, söylemin fiziksel yönüne bir yanımla her zaman saygı duyuyorum sanırım; dudakların kıpırdayışı, onları neyin harekete geçirdiğinden daha önemlidir. Koltuğa iyice yerleşip dikkatimi kurabiyelere vermeye çalıştım, zira yemek ikram etmemişti bize.

Daldığım düşüncelerden beni Susan'ın sesi sıyırdı; kayıt sona ermişti demek. Ses tonunda bir tuhaflık olsa gerekti ki kulak kabartmışım. “İyi de, Olga,” diyordu, “Amerikalıların Ezra'ya sadece radyo konuşmaları yüzünden bozulduğunu düşünmüyorsunuz herhalde. Öyle olsa Ezra alelade bir

Tokyo Gülü olurdu sadece.” Hayatım boyunca şahit olduğum en esaslı misillemelerden biriydi. Olga’ya baktım. Darbeyi cesurca karşıladığını söylemem gerek. Daha doğrusu tam bir profesyonel gibi. Ya da Susan’ın ne söylemeye çalıştığını anlamamıştı, gerçi şüpheliyim. “Neydi peki mesele?” diye sordu. Susan’ın, “Sorun Ezra’nın Yahudi düşmanlığıydı,” diye yanıtlaması üzerine, ihtiyarın parmağındaki korindon iğnenin tekrar aynı deliğe girdiğini gördüm: “Ezra’nın Yahudi düşmanı olmadığını anlamak gerekir; adının nihayetinde *Ezra* olduğunu, Venedikli bir amiral de dâhil olmak üzere, bazı arkadaşlarının Yahudi olduğunu da, ayrıca...” Bu teraneye de ilki kadar aşınaydık, bir o kadar da uzundu üstelik, kırk beş dakika kadar sürüyordu, ne var ki artık kalkma vaktimiz gelmişti. İhtiyara davet için teşekkür edip vedalaştık. En azından kendi adıma, bir dulun evinden ayrılırken –ya da birini boş bir mekânda tek başına bırakırken– genelde insanın içini kaplayan üzüntüyü duymadığımı belirtmem gerekir. Kadın sağlıklıydı, hâli vakti yerinde sayı-lırdı ve en önemlisi inançlarıyla teselli buluyordu

– avuntu kaynağını korumak için her şeyi göze alacağını hissetmiştim. Yanılmıyorsam daha önce hiç –genç ya da ihtiyar– faşist tanımamıştım; diğer taraftan Komünist Parti’nin hatırı sayılır miktarda eski üyesiyle muhatap olduğum için, Olga Rudge’ın evindeki çay daveti de, Ezra’nın yerdeki büstü de, tabiri caizse, yabancı gelmemiştii bana. Evden çıkınca sola döndük, iki dakika sonra Fondamenta degli Incurabili’deydik.

Ah o dilin akıl çelme gücü! Ah o kelimelerin gerçeklikten daha fazlasını anıştırmaktaki destansı becerisi! Ah bu mesleğin girdisi çıktısı! “Devasızlar Rıhtımı” vesilesiyle vebaya, çağlar boyunca Venedik’in yarısını sayım görevlisi düzenliliğiyle silip süpüren salgınlara dönüyoruz elbette. Kaldırımlarda yürümekten ziyade taşlara yayılmış, kelimenin tam anlamıyla vadesi dolmuş, kefenlenmiş, el arabasıyla taşınmayı –daha doğrusu gemilerle uzaklaştırılmayı– bekleyen ümitsiz vakaların ruhunu çağırıyor bu isim. Meşaleler, dumanlar,

nefes almayı önleyici gazlı bez maskeler, keşiş cüppelerinin ve elbisesinin hışırtısı, uçuşan siyah şapkalar, mumlar. Cenaze karnavala dönüşüyor adım adım, daha doğrusu, bu şehirde herkes birbirini tanıdığı için maske takmanın zorunlu olduğu bir baloya. Veremli şairler ile bestecileri de ekleyin buna, salakça inançlara sahip insanları, şehre ümitsizce âşık estetleri ekleyin; işte o zaman rıhtım adını hak edecek, gerçeklik dile yetişecektir. Buna veba ile edebiyat (özellikle şiir, hele İtalyan şiiri) arasındaki etkileşimin baştan beri dallı budaklı olmasını da katın. Dante'nin ölümler diyarına inmesini Homeros ile Vergilius'a olduğu kadar –nihayetinde, *İlyada* ile *Aeneis*'teki o kısımlar epizotlardan oluşur– ortaçağ Bizans edebiyatına, geleneksel kibrini zamanından önce toprağa verilen ruhun seyahatleriyle açığa vuran kolera anlatılarına borçlu olduğunu da. Şehir koleradan inim inim inlerken ölümler diyarının hevesli temsilcileri sokaklarda koşturur, genelde ciddi ölçüde susuz kalmış birini gözüne kestirir, dudaklarını onun burnuna yapıştırıp ruhunu emer, böylelikle öldüğünü, gömülebileceğini ilan ederdi. Toprak altı-

na inince kişi sonsuz koridorlardan, odalardan geçer, ller diyarına haksız yere gönderildiğini, bir çözüm aradığını yalvar yakar anlatırdı. Mazereti –genelde Hipokrat’ın başkanlık ettiğı bir mahkeme heyetince– kabul edilince de, yeraltında rastladığı insanlar –pişman olmuş, kaderine boyun eğmiş ya da küstah krallar, kraliçeler, kahramanlar, çağın meşhurları, adı kötüye ıkılmışları– hakkında sayısız hikyeyle dn-yaya geri dnrdi. Kulağı tanıdık geliyor mu? Bizim mesleğın akıl çelme gücü budur işte. Neyin ne doğuracağı hiç belli olmaz: Deneyim mi dili, yoksa dil mi deneyimi? İkiisi de epey verimlidir. Ağır hastalıklarda insanın aklına rahatsızlığının nasıl sonuçlanacağına, nasıl bir süreçten geçeceğine dair pek çok olasılık gelir, hem de gerekleşeceklerine dair bir emare yokken. Mecazi tasavvur mudur bu? Öyle olduğunu sanıyorum. Tek fark şu ki, kişi hastayken iyileşmeyi, hastalığın gerilemesini mit eder, hem de bunun gerçekleşmeyeceğini bile bile. Hastalığın sonu, eğretilmelerinin de sonudur, dolayısıyla. Eğretilemenin –ya da, geniş kapsamlı düşünürsek, bizzat dilin– genel olarak ucu açıktır, srekliplik için

yanıp tutuşur: Öte dünya ister, diyelim. Diğer bir deyişle (kelime oyunu yapma niyetinde değilim) eğretileme devasızdır. şimdi bunların hepsine bir de bu mesleğe atılmış, ya da bu virüsü kapmış diyelim – bir iki tane virüs kapmış, hatta, üçüncüsünü kapmak için fırsat kollayan–, kişiyi ekleyin, yani kendinizi; rüzgârlı bir gecede, ayaklarınızı sürüyerek dolaştığınız Fundamenta, adıyla, hastalığınızın niteliğine bakmaksızın, kendi kendinize koyduğunuz teşhisi doğrulayacaktır.

Venedik'in kış ışığı! Gözün ayırım gücünü mikroskop hassasiyetine varana dek keskinleştirmek gibi sıradışı bir özelliği vardır o ışığın – gözbebeği, hele ki gri ya da hardal ve elânın tonundaysa, Hasselblad merceklerini bile kiskandırır ve anılara *National Geographic* netliği kazandırır. Gökyüzü masmavidir, güneş San Giorgio'nun dibindeki altın benzerinden kaçarken, *laguna*'nın kıvrım kıvrım dalgacıklarındaki sayısız balık sürüsünün üzerinden kayar; siz kendinizi beyaz

sandalyenize bırakmış, güvercinlerin devasa bir *campo*'nun satranç tahtasındaki çıldırtıcı gambitlerini gözünüzü kısarak izlemeye dalmışken, arkanızda, Palazzo Ducale'nin sütunlarının altında, kürklü paltolara sarınmış bir grup bodur erkek, sadece sizin için, hızlı hızlı *Eine Kleine Nachtmusik*'i çalmaktadır. Fincanınızın dibindeki espressonun, yarı çapı bir buçuk kilometre olan bir dairenin içindeki tek siyah nokta olduğunu hissedersiniz. Burada öğlenler böyledir işte. Bu ışık sabahları pencerenizi zorlar ve gözlerinizi deniz kabuğuymuşçasına ardına dek açar, önünüze düşüp pasajlar, sıra sütunlar, kırmızı tuğla bacalar, azizler ve aslanlar boyunca, elindeki sopayı bir parkın ya da bahçenin parmaklıklarına sürten aceleci bir okul çocuğu gibi, upuzun ışınlarını tıngırdata tıngırdata size yol gösterir. "Betimle hadi! Betimle!" diye bağırır size; ya sizi Canaletto, Carpaccio ya da Guardi gibi biri sanmıştır ya da görünür kıldıklarını retinanızın aklında tutacağına güvenmemektedir, keza beyninizin özümseme yeteneğine de. Bu ikincisi, ilkinin de nedenini açıklıyordur ola ki. Belki de eşanlımlıdırlar. Belki de bir

organizmanın kısıtlamalara verdiği tepkidir sanat. Her halükarda emre itaat eder ve kamerasına uzanır insan, işin içine beyin hücrelerini ve gözbebeklerini de katar. Venedik olur da günün birinde para sıkıntısı çekerse, yardım için doğruca Kodak'a gidebilir – ürünlerine canavarca vergiler de koyabilir. Aynı şekilde, bu şehir var olduğu ve kış güneşi de onu aydınlatmaya devam ettiği sürece, Kodak hisseleri en iyi yatırım aracı olarak kalacaktır.

Günbatımında her şehir enfes görünür, bazılarıysa hepten mükemmeldir. Kabartmalar yumuşar, sütunlar dolgunlaşır, sütun başlıkları kıvrımlanır, kornişler kuvvetlenir, kulelerin sivri uçları katılaşır, hücreler derinleşir, müritler iyice örtünür, melekler havalanır. Sokaklar karanlığa bürünür, ama henüz ne Fondamenta için batmıştır gün ne de teknelerin, motorların, gondolların, sandalların, üstelik sizinkini ya da geçmekte olan bulutun yansımasını da esirgemedi, “etrafa saçılmış eski ayakkabılar gibi” birbirine çarpıp dur-

duğu o devasa sıvı ayna için. Kış güncşı bir hastane-
nin tuğla duvarına toslar, belki de kozmostaki uzun
gezintisinden sonra San Zaccaria'nın cennetindeki
evine varır ve "Betimle hadi!" diye fısıldar. Dünya
ışık kaynağına diğer yanağını dönerken, bir iki saat
daha Zaccaria'nın mermer kabuklarında dinlenen
o ışığın yorgunluğunu hissedersiniz. Kış ışığının
en saf halidir bu. Ne ısısı vardır ne de enerjisi, kâi-
natın bir yerinde ya da yakınlardaki bir kümülüste
ikisinden de soyunmuş, onları geride bırakmıştır.
Parçacıklarının tek amacı bir nesneye ulaşmak ve
onu, büyük küçük demeden, görünür hale getirmek-
tir. Mahrem bir ışıktır, Tiepolo ya da Tintoretto'ya
değil Giorgione'ye, Bellini'ye aittir. Şehir onunla
oyalanır durur, temasının, çıkageldiği sonsuzluğun
okşayışının tadını çıkarır. Nihayetinde, suskunluğu
mahrem kılan şeydir bir nesne.

Kçük bir canavar da olabilir bu nesne;
aslan başlı, yunus bedenli bir canavar.
Gövde karşısındakini sarmalayacak, baş

ise keskin dişlerini geçirecektir ona. Bir yapının girişini de ssleyebilir, bir duvardan anlaşılmaz bir nedenle de fışkırabilir; tuhaftır, amasızlığı sayesinde ayırdedilirler. Kişi belli bir mesleği semişe, hele belli bir yaşa da gelmişe, en çok amaçsızlık eker dikkatini. Aynısı iki ya da daha fazla yüz hattının ya da kişisel özelliğin kaynaştığı durumlar için de geçerlidir, keza iki cinsiyetin de. Her şeyi göz önünde bulundurursak, karabasanlardan çıkma, mitolojiden bize miras olan o yaratıkların hepsi –ejderhalar, gotik çörtenler, bazilikalar, memeli sfenksler, kanatlı aslanlar, cehennemin kapısını bekleyen üç başlı köpekler, Minotauroslar, insan başlı atlar, ateş püskürten canavarlar (ki klasik sürrealizm kapsamına alınmayı hak ediyorlar)–, türümüzün evriminin genetik hafızası olmaları bakımından, otoportrelerimizdir. Sudan ıkmiş bu şehrin onlarla tıka basa dolu olmasına şaşmamalı. Tekrarlıyorum, Freud’cu ya da bilinçaltıyla, bilindışıyla ilgili bir özelliği yok şu söylediğimin. İnsan gerçekliğinin doğasını dikkate alırsak, düşlerin yorumu gereksizdir, en fazla gün ışığının karanlığa oranıyla haklı çıkarılabilir. Gerçi

bu demokratik ilkenin, hiçbir şeyin çoğunluk olmasının tadına varamadığı doğada bir işlevinin olacağı şüpheli. Kendisi de dâhil her şeyi yansıtıp kırmasına, biçimleri, özü bazen zarıfçe, bazen canavarca birbiriyle değıştirmesine rağmen suyu bile çoğunluk sayamayız. Venedik'te kış ışığının bu kadar kaliteli olmasının nedeni budur; şehrin çocuk melekler kadar küçük canavarlara da meraklı olmasının nedeni de. Melek çocuklar da evrimimizin bir parçası muhtemelen. Ya da tersi, zira buradaki nüfuslarını saymaya kalkışacak olursak, yerlilerden daha kalabalık çıkabilirler.

Gelgelelim canavarlar insanın dikkatini daha çok çekiyor. Sırf o kelimeye diğerinden daha sık maruz kaldığımız içindir belki, belki de sırf bizim buralarda insanın sadece hava kuvvetlerinde kanatlandığı için. Suçluluk duygusu, kişinin kendini bu mermer, bronz ya da alçı karışımlarla özdeşleştirmesine yetecektir, San Giorgio'yla olmasa da, en azından,

ejderhayla. Kalemi mürekkep hokkasına batırmanın icap ettiği bir mesleği varsa, insan kendini ikisiyle de özdeşleştirebiliyor. Sonuçta canavarsız aziz yoktur – mürekkebin ahtapotvari eğilimini unutmamalı. Bu fikir üzerine kafa yormasak ya da onu saptırmasak bile, bu şehrin avlandıktan sonra da yüzmeye devam eden bir balık olduğu ortada. Ve balıkların gözünden –o meşhur çarpıtmasından kaçınmak için balığa insan gözü bahşedildiğini varsayalım– insan sahiden de canavar gibi görünecektir; ahtapot gibi olmasa da, kesinkes dörtkollu olarak. Hiç değilse balıktan çok daha karmaşık bir şey olarak. Köpekbalıklarının insana bu kadar meraklı olmasına şaşmamalı o halde. Olur da sıradan bir çipuraya –yakalanmışına da değil üstelik, özgür bir tanesine– insanın neye benzediğini sorsak, Canavarsınız, diyecektir. Ses tonundaki inanç da bir yerden tanıdık gelecektir üstelik bize, gözü hardal bal karışımı bir renkmış gibi.

Dolayısıyla bu labirentlerde ilerlerken insan bir hedefe mi yönelmiş yoksa kendinden mi kaçıyor, av mı avcı mı, bilmesi mümkün değildir. Aziz olmadığı ortadadır, ama tam bir ejderha da sayılamaz henüz; ne Theseus'tur, ne de genç kıza aç Minotauros. Gerçi hikâyenin Yunan yorumu kulağa daha tanıdık geliyor; katil ve maktul akraba olduğu için kazananın eline geçen bir şey yok orada. Sonuçta canavar, ödülün üvey kardeşiydi, kahramanın müstakbel eşinin üvey kardeşi diyelim. Ariadne ile Phaedra kardeşti ve bildiğimiz kadarıyla yürekli Atinalı ikisine de sahip oldu. Hatta Girit kralına damat olmayı aklına koyduğu için, o tehlikeli görevi müstakbel ailesine saygınlık kazandırmak amacıyla üstlenmiş de olabilir. Helios'un torunları olarak arı, pırıl pırıl olmak zorundaydı kız kardeşler, isimlerinden öyle anlaşılıyor. Anneleri Pasiphae bile, onca karanlık dürtüsüne rağmen Göz Kamaştırırcasına Parlaktı. Tam da doğanın çoğunluk ilkesini göz ardı ettiğini kanıtlamak için dürtülerine boyun eğmiş ve boğayla yatmıştır belki de, ne de olsa boğanın boynuzları akla

ayı getiriyor. Belki de hayvanlarla cinsel ilişkiden ziyade ışık ve gölge oyunlarına meraklıydı ve bütünüyle optik nedenlerden ötürü boğaya vuran ışığın kararmasını sağladı. Ve sembolizm yükü mağara resimlerine dayanan boğanın, Dedalus'un Pasiphae için yaptığı yapay ineği gerçek sanacak kadar kör olması da, nedensellik sisteminde avantajın hâlâ Pasiphae'nin atalarında olduğunun, Helios'un Pasiphae'de kırılan ışığının –dört çocuktan (iki hayırlı kız ile bir baltaya sap olamamış iki oğlan) sonra bile– hâlâ kör edecek kadar parlak olduğunun kanıtıydı. Nedensellik açısından bakıldığında, hikâyenin asıl kahramanının Dedalus olduğunu eklemeli, zira o inandırıcı inek bir yana, boğa başlı çocuk ile katilinin günün birinde, çocuk açısından felaketle sonuçlanmak üzere karşılaşacağı labirenti –bu kez kralın talimatıyla– inşa eden ta kendisiydi. Tabiri caizse, her şey Dedalus'un parlak fikridir, özellikle de beyni andıran labirent. Herkes, en azından kovalayan ile kovalanan, bir anlamda birbirleriyle akrabadır. Üç yüzyıl boyunca en büyük kolonisi Girit oldu Venedik'in, sokaklarında dolanırken,

insanın kendisini, özellikle de etraf loşlaşınca –yani şehrin Pasiphae’ye, Ariadne’ye ve Phaedra’ya özgü nitelikleri zayıfladığında–, anlamsız bir tekrarın içindeymiş gibi hissetmesine şaşmamalı. Diğer bir deyişle, özellikle de kişinin kendisini küçük görme itkisine teslim olduğu akşam saatlerinde.

Madalyonun diğer yüzünde sayısız aslan var elbette: Kitabelerinin “Tanrı’nın selamı üzerine olsun, Aziz Markos,” sayfası açık duran kanatlı ya da sıradan aslanlar. Açık konuşmak gerekirse, kanatlılar da canavarlar kümesindendir. Mesleğim dolayısıyla, onları kuşkusuz uçabilen, ama okuyup okuyamadığı şüpheli Pegasus’un daha beceriklisi, daha kültürlüsü saymışımdır hep. Sonuçta pençe, sayfaları çevirmeye toynaktan daha uygun. Bu şehirde nereye dönseniz karşınıza aslan çıkar; yıllar içerisinde, bu totemi kitaplarımdan birinin kapağında kullanacak kadar benimsediğim noktaya istemeden de olsa geldim: Bizim meslekte, insan kendi ön cephesine sahip

olmaya en fazla bu kadar yaklaşabilir. Ama sırf Venedik'in hayal ürünü oldukları; donanma gücünün zirvesindeyken dahi, cumhuriyet bu hayvanın kanatsızının bulunduğu hiçbir bölgeyi zapt edemediği için bile neticede canavardırlar (Neolitik soyuna rağmen, boğayı kullanmakla daha isabetli bir karar vermiştir Yunanlılar). Aziz Markos'a gelince, Mısır'da, İskenderiye'de öldü elbette –hem de doğal nedenlerle– safariye de hiç çıkmadı. Genel olarak bakıldığında, Hristiyanlığın aslanlarla kayda değer bir alışverişi yoktur, sadece Afrika'da, o da çöllerde bulundukları için Hristiyan diyarlarında rastlanmaz onlara. Bu elbette onların çöl bilgeleriyle ilişkilendirilmesini açıklar; bunun dışında Hristiyanlar aslanla sadece onun öğünü olarak, Afrika'dan eğlence amacıyla getirtildikleri Roma sirklerinde karşılaştılar. Eskilerin hayal dünyasını harekete geçiren, hayvanlara ilahi meseleler de dâhil uhreviliğin çeşitli yönlerinin yakıştırılmasını sağlayan, aslanın alışılmadık oluşuydu – daha doğrusu var olmaması. Dolayısıyla bu hayvanın Aziz Markos'un mezarının ön cephesinde, muhafız

gibi alışılmadık bir rolde bulunması tam anlamıyla rastlantı sayılmaz; Kilise olmasa da, şehir yavrusunu koruyan dişi bir aslan olarak hayal edilebilir. Üstelik Venedik'te Kilise ile devlet tastamam Bizans'a özgü bir şekilde iç içedir. Birleşmenin böylesinin –hem de epey erkenden– yurttaşların lehine sonuçlandığının görüldüğü tek yerin Venedik olduğunu da eklemeliyim. İşte bu yüzden şehrin kelimenin tam anlamıyla kahramanlaştırılması, hatta aslanın da kahramanlaştırılması, diğer bir deyişle insanlaştırılması şaşırtıcı değil. Her saçak silmesinde, neredeyse her girişin tepesinde ya onun insaninkini andıran burnunu görürsünüz ya da aslan hatlı bir insan başı. Son tahlilde, hiçbir zaman var olmadığı için, ikisi de canavar olarak nitelendirilebilirler (zararsız olsalar da). Meryem Ana ve İsa da dâhil, taş oyulmuş ya da yontulmuş diğer bütün şekiller karşısındaki sayısal üstünlükleri nedeniyle de. Diğer taraftan, hayvan yontmak insan yontmaktan daha kolaydır. Doğrusunu isterseniz, hayvanlar âleminin ne Hristiyan sanatında esamisi okunur ne de doktrininde. Dolayısıyla, kedigillerin buradaki ihtişamı,

hayvanların ödeşmesi olarak nitelendirilebilir. Kışın günbatımını aydınlatırlar.

Bir keresinde, gri gözbebeklerini karartmasına karşın hardalımsı bal rengi olanları altın sarısına boyayan bir alacakaranlıkta, bu ikinci gruptan gözleri olan biriyle birlikte, Fondamenta dell'Arsenale'ye, Giardini yakınına palamarla bağlanmış bir Mısır savaş gemisine – daha doğrusu hafif kruvazöre– rastladık. Adını hatırlayamıyorum, ama ana limanının İskenderiye olduğuna eminim. Son derece modern bir deniz aracıydı, alışıldık büyük kalibreli silahlar dışında her çeşit anten, radar, çanak anten, roketatar, uçaksavar kuleleri, vs. de gövdesinden diken gibi çıkıyordu. Uzaktan bandırası seçilmiyordu. Yakından bakınca bile emin olamıyordu insan, zira hem üniformalar hem de mürettebatın tavrı akla İngilizleri getiriyordu. Bayrağı indirmişlerdi, *laguna*'nın üzerinde, gökyüzü bordodan koyu somakiye dönüyordu. Bu savaş gemisinin yolunun nasıl olup da buraya

düştüğünü anlamaya çalışırken – onarım mı gerekiyordu? Venedik ile İskenderiye arasında yeni bir kurlaşma nedeniyle miydi? O Mısır şehrinden on ikinci yüzyılda çalınan kutsal emaneti geri almaya mı gelmişti?–, hoparlörlerinden birden “Allahu ekber! Allahu ekber!”lerin yükseldiğini duyduk. Mürettebatı akşam namazına çağırıyordu müezzin, geminin iki direği geçici olarak minareye dönüşmüştü. Kruvazör de İstanbul silueti haline geliverdi. Haritaların aniden katlanıp kaldırıldığı, tarih kitaplarının gözümün önünde kapandığı duygusu uyandı içimde. En az altı yüzyıl kısalmıştı tarih: Hıristiyanlık İslamiyet’in kıdemlisi değildi artık. Boğaziçi Adriyatik’le çakışmıştı ve hangi dalganın hangisine ait olduğu anlaşılmıyordu. Mimariyle uzaktan yakından hiçbir akrabalığı olmayan bir deneyimdi.

Kış akşamları tersten esen doğu rüzgârı denizi kabartır, kanallar küvet gibi ağzına kadar dolar, zaman zaman da taşar.

Kimse de alt katlardan, “Borular!” diye bağıra bağıra fırlamaz dışarı, zira alt kat diye bir şey yoktur Venedik’te. Şehir bileklerine dek suya gömülür ve Cassiodorus’tan alıntı yapacak olursak, “duvarlara hayvanmışçasına bağlanmış” tekneler zıplar durur. Seyyahın sudan nasibini almış ayakkabısı otel odasındaki radyatörde kurumaktadır; yerliler lastik botlarını çıkarmak üzere ayakkabı dolabına daldırır elini. Radyodan, “*Acqua alta*,” diye bir ses yükselir ve yayalar sırra kadem basar. Sokaklar boşalır, dükânlar, barlar, restoranlar, aşevleri kepenkleri indirir. Bir tek tabelalar parlamaya devam eder; kaldırımların geçici olarak, görünüş itibarıyla kanallardan geri kalmamayı becermesi üzerine narsisistçe keyif sürerler. Gelgelelim kiliseler kapılarını kapamaz, nihayetinde ne ruhban sınıfı ne de cemaat su üzerinde yürümenin yabancısı değildir; keza suyun ikizi müziğin de.

On yedi yıl önce, bir *campo*’dan diğerine amaçsızca yürürken bir çift yeşil lastik çizme beni küçükçe, pembe bir yapının eşiğine getirdi. Duvarındaki levhada, prematüre Antonio Vivaldi’nin bu kilise-

de vaftiz edildiği yazıyordu. O günlerde kızıl saçlı sayılırdım hâlâ, dünyanın pek çok ücra köşesinde bana sayısız defa büyük keyif vermiş o “kızıl rahibin” vaftiz edildiği yere rast gelmek duygulandırmıştı beni. Şehrin tarihindeki ilk Vivaldi *settimana*’sını Olga Rudge’in –hem de II. Dünya Savaşı patlak vermeden birkaç gün önce– düzenlediğini de hatırlıyordum hayal meyal. Biri bana o kutlama haftasının Kontes Polignac’ın apartmanında gerçekleştirildiğini söylemişti, kemani da Bayan Rudge çalıyormuş. İcrası sırasında bir beyin *salone*’ye girdiğini, oturacak yer kalmadığı için kapıda dikildiğini görmüş göz ucuyla. Uzun bir esermiş çaldığı, ara vermeden nota kitabındaki sayfayı değiştirmesini gerektirecek bir bölüme yaklaştığı için endişeliymiş. Göz ucuyla gördüğü adam hareketlenerek görüş alanının dışına çıkmış. Parçadaki bölüm yaklaştıkça yaklaşıyor, Bayan Rudge iyice endişeleniyormuş. Derken, tam sayfayı çevirmesinin gerektiği anda sol tarafında bir el peyda olmuş, nota sehпасına uzanmış, sayfayı yavaşça çevirmiş. Bayan Rudge çalmaya devam etmiş, o bölümü geride bırakınca da min-

nettarlığını belli etmek için gözlerini soluna doğru kaldırmış. “İşte,” demiş Olga Rudge arkadaşına, “Stravinsky'yle böyle tanıştım.”

Anlayacağınız girip ayini ayakta izleyebilirsiniz. Hava durumu nedeniyle ilahi söyleyenlerin sesi kısılmış olacaktır. Böyle bir mazeret aklınıza yatıyorsa, kuşkusuz yüce muhatabı da durumu mazur görecektir. Kaldı ki, ister İtalyanca olsun ister Latince, pek de iyi takip edemeyeceksiniz sözleri. O yüzden bir köşede durun ya da bir sıraya ilişip dinleyin. “Ayin Müziği asıl sözlerin yazıldığı dil bilinmiyorken dinlenir,” derdi Wystan Auden. Doğrudur, bilgisizlik bu gibi durumlarda en az, İtalya'daki kiliselerde, özellikle de kışın seyyahlara eziyet çektiren yetersiz ışıklandırma kadar yardımcı olur dikkati toplamaya. Ayin devam ediyorken aydınlatma kutusuna para atmak yakışık almaz. Dahası, çoğu kez içerisinin tadına doğru dürüst varmanıza yetecek kadar bozukluk da olmaz yanınızda. Evvel zaman içinde, cebimde New York City Polis

Teşkilatı'nın kullandığı el fenerlerinden taşırdım. Zengin olma yollarından birinin fotoğraf makinele-
rine takılan minyatür flaş lambalarının uzun ömür-
lüsünü imal etmek olduğunu düşünürdüm. Ürüne
“Bitmez Flaş,” hatta, “*Fiat Lux*” adını verecek, birkaç
yıl içinde de kendime San Lio’da ya da Salute’de bir
daire satın alacaktım. Var olmayan ortağımın var
olmayan sekreteriyle bile evlenecektim... Müzik
sakinleşir, gelgelelim, dışarı çıkınca ikizinin -dikkat
çekecek kadar değil belki, ama zayıflamış korali telafi
edecek kadar- yükseldiğini keşfedersiniz. Zira su da,
pek çok yönden koraldır. Haçlıları, tacirleri, Aziz
Markos’un kutsal emanetlerini, Osmanlıları, her çeşit
kargoyu, donanmayı ve keyif gemilerini taşıyan sudur
bu; daha da önemlisi konaklamışlar da dâhil olmak
üzere, Venedik’te yaşamış herkesi, sokaklarında sizin
gibi gezintiye çıkmış, zorlukla yürümüş herkesi yan-
sıtan sudur. Gündüz vakti çamurlu bir yeşile dön-
mesine, geceleri göğe nispet yaparcasına kararmasına
şaşmamalı. Bin yıldan uzun süre boyunca kâh üstüne
titrenmiş kâh hor kullanılmışsa da eksiği gediği
bulunmaması, içmek kimsenin aklından geçmese

bile hâlâ H₂O olması, yükselmeye devam etmesi mucizedir. Sahiden de nota kâğıtlarına benzer, uçları yıpranmıştır, dur durak bilmeden çalınır, gelgitsel partiyonlar, sayısız obligato köprüye sahip, kanallardan oluşan ölçüler, tırizlenmiş pencereler ya da Coducci katedrallerinin kavisli tepelikleri ve elbette gondolların kemansı boyunları halinde kişiye ulaşır. Doğrusu, şehrin tamamı, özellikle de geceleri devasa bir orkestrayı andırır; apartmanlar loş nota sehpaları, dalgalar sabırsız korodur, kış göklerinde yıldızlar falsetto gibi parlar. Müzik orkestradan daha ihtişamlıdır elbette, görünürde sayfayı çevirecek bir el de yoktur.

Orkestrayı, daha doğrusu orkestra şefi rolündeki kent yöneticilerini endişelendiren bu işte. Hesaplarına göre, sadece bu yüzyılda yirmi üç santim alçalmış Venedik. Dolayısıyla turistlere olağanüstü gelen şeyden kent sakinleri yaka silkmekte. O kadarla da kalsa iyi. Baş ağrısı, şehri Atlantis'in kaderinin beklediği, hadi korkusu demeyelim, kaygısının gittikçe yoğunlaş-

masıyla doruğa ulaşmış durumda. Temelsiz değil endişeleri, temelsiz olmamasının tek nedni de şehrin biricikliğinin kendine özgü bir medeniyet olması değil üstelik. Asıl tehlikenin kış aylarındaki gelgitler olduğu ortaya çıktı, işin gerisini de anakaranın *laguna*'yı kimyasal atıklarla kaplayan sanayisiyle tarımı ve tıkanmış kanallardaki yıpranma hallediyor. Gerçi bizim meslekte, ta Romantiklerden beri, söz konusu felaketler olduğunda, insan kaynaklı hatalar *forza del destino*'lardan daha muhtemel bir şüphelidir (Sigortacıların bu ikisini birbirinden ayırabilmesini hayalgücünün zaferi saymalı). O yüzden, zorba içgüdülerime yenik düşüp son yirmi yılda iki milyar kişi kadar kabarmış, dalgalarının tepesi süprüntülerden oluşan insan selinin önüne set çekecek bir tür kanatlı kapı yerleştirdim ben. Sanayiye ve yerleşim merkezlerini *laguna*'nın kuzey kıyısının yirmi mil ötesinde durdurur (bu operasyon için ya askeri kullanırdım ya da yerel şirketlere çifte mesai öderdim), şehirdeki kanalların dibini tarayarak temizler, temiz kalmaları için balıklarla ve doğru türde bakterilerle doldururdum onları.

Bunlar ne tür balıklar ve bakterilerdir, hiçbir fikrim yok ama var olduklarına eminim: Zorbalık nadiren uzmanlıkla eşanlamlıdır. En azından İsveç’le irtibat kurup Stockholm belediyesinden tavsiye istedim: Onca sanayiye ve nüfusuna rağmen o şehirde otelden dışarı adımınızı atar atmaz somonlar sizi karşılamak üzere sudan fırlar. Nedeni orasıyla Venedik arasındaki hava sıcaklığı farkıysa, kanallara buz blokları atmak, bu bir işe yaramazsa, kentlilerin buzdolaplarındaki buzları düzenli olarak boşaltmak da denenebilir, ne de olsa burada viski kışın bile revaçta olan bir içki değil.

Bir keresinde, New York’ta bir Çin lokantasında otururken, “Peki niye Venedik’e o mevsimde gidiyorsun?” diye sormuştu editörüm, himayesindeki neşeli İngilizler de masadaydı. “Sahi, niye?” diye, müstakbel velinimetlerinin sorusunu tekrarlamışlardı hep bir ağızdan. “Orası kışın nasıl oluyor?” Onlara *acqua alta*’dan bahsetmeyi geçirdim aklımdan; otelde sessizlik ve yeni evlilerin yüzündeki solgun kasvetle çepeçevre sarılmış halde kahvaltıya oturmuşken, pencereden görünen grinin tonla-

rını; yakındaki Barok binanın kavislerini, saçak silmelerini mimariye besledikleri uyuşuk sevgiyle vurgulayan güvercinleri, Francesco Querini ile iki Sibiryâ kurdunun, yanılmıyorsa tonu o kâşifin Kuzey Kutbu'na düzenlediği uğursuz yolculukta ölmeden hemen önce gördüğü son şeye benzeyen Istria taşından yapılmış, artık Wagner ve Carducci eşliğinde Giardini'nin yeşil yapraklarının hışırtısını dinleyen yalnız heykelini; sıcak Akdeniz rüzgârının bulandırdığı rutubetli sonsuzluktan meydana gelen fonda, bir gondolun inip kalkan küreğine tünemiş cesur serçeyi anlatmak istedim. Bitkin, ama hevesli yüzlerine bakınca, Hayır, diye düşündüm, işe yaramaz. "Şey," dedim, "Greta Garbo'nun yüzmesi gibi."

Bunca yıl, kısa ya da uzun süreli ziyaretlerim boyunca Venedik'te aşağı yukarı eşit derecede mutlu ve mutsuz oldum sanıyorum. Buraya romantik nedenlerle değil de çalışmaya, bir yazıyı, bir çeviriye bitirmeye, şansım yaver giderse bir iki şiir yazmaya geldiğim dikka-

te alınırsa, mutluymuşum mutsuzmuşum önemi yoktu benim açımdan; sadece var olmaya geliyordum. Yani ne balayına (balayına çıkmaya bir tek yıllar önce, Ischia Adası'nda, bir kere de Siena'da yaklaştım) ne de boşanmaya. Harıl harıl çalıştım. Mutluluk ya da mutsuzluk zaten mevcuttu, gerçi zaman zaman, dönüşümü bekliyorlarmışçasına, benden daha uzun süre kaldıkları da oluyordu şehirde. İnsanın duygusal hayatı tadında bırakmasının erdem olduğuna uzun süre önce karar verdim. Her zaman yapacak bol bol iş olur, dış dünyanın kişiye yetip de artması da caba. Nihayetinde bu şehir hep var. Var olmaya devam ettikçe, romantik trajedilerle ben dâhil kimsenin körleşeceğini ya da gözünün boyanacağını sanmıyorum. Buradaki günlerden birini hatırlıyorum, bir aylık yalnızlığımın son günüydü. Fondamente Nuove'nin ücra köşelerinden birinde, küçük bir trattoria'da ızgara balığı yemiş, yarım şişe şarabımı yeni bitirmiştim. Midem doluydu, kaldığım yere doğru yola koyuldum; bavulumu alıp vapura atlayacaktım. O devasa suluboya tabloda küçük, hareketli bir

nokta gibi, Fondamente Nuove boyunca çeyrek mil kadar yürüyüp Giovanni e Paolo hastanesinin köşesinden sağa döndüm. Güneşli, ılık bir gündü, gökyüzü masmaviydi, manzara çok hoştu. Sırtımı Fondamente ve San Michele'ye vermiş, hastaneye yapışmış, sol omzumu neredeyse duvara sürtüp gözümü kısmış güneşe bakarken, aniden, kedi olduğumu hissettim. Daha demin mideye balık indirmiş bir kedi. O an biri bana seslense yanıt olarak miyavlardım. Bütünüyle, bedenlen mutluydum. Tabii on iki saat sonra New York'a indiğimde, hayatımın en berbat karmaşasına –en azından o an öyle görünmüştü– adım attım. İçimdeki kedi çekip gitmedi ama; o olmasa şu an pahalı bir akıl hastanesinde duvarlara tırmanıyor olacaktım.

Geceleri Venedik'te yapacak pek bir şey yoktur. Opera ve kilisedeki resitaller seçenekler arasında elbette, ama girişkenlik ve hazırlık gereksinirler, biletler, planlama, vesaire. Pek beceremem öyle işleri, tek kişi için

-hatta daha da yapayalnızken- üç tabaklık yemek hazırlamaya benzerler. Ayrıca öyle bir talihim vardır ki ne zaman La Fenice'de bir geceye katılmak istesem Çaykovski ya da Wagner haftasına denk gelirim - ikisine de eşit derecede alerjim var. Bir kez olsun ne Donizetti'ye rastladım ne de Mozart'a! Geriye okumak ve boş boş dolaşmak kalıyor, ki ikisi de aynı kapıya çıkıyor sayılır, zira geceleri bu dar, taş sokaklar devasa, unutulmuş bir kütüphanenin rafları arasındaki geçitleri andırır, kütüphane kadar da sessizdirler. Bütün "kitaplar" sıkı sıkı örtülmüştür, içeriklerini tahmin etmek için sadece sırtlarındaki, kapı ziline altına yazılmış isimler vardır elinizde. Oralarda Donizettileri, Rossinileri, Lullyleri ve Frescobaldileri bulabilirsiniz işte! Hatta Mozart'a, Haydn'a bile rastlayabilirsiniz. Sokaklar gardırop askılarını da getirir insanın aklına: Bütün kıyafetler koyu, eprimiş kumaştan, astarlar ise yakut kırmızısı ve altın sarısıdır. Goethe "Kunduz cumhuriyeti" demişti buraya, ama Montesquieu'nün o kararlı "*un endroit où il devrait n'avoir que de poissons*" ifadesi

* Fr. "Yalnızca balıkların olması gereken bir yer." (ed.n.)

daha isabetli sanırım. Zira kanal boyunca yer yer, iki üç tane iyi ışıklandırılmış, şilebeziyle ya da tülle yarı yarıya gölgelenmiş yüksek, yuvarlak pencereden ahtapotu andıran avize, kuyruklu bir piyanonun lake kanadı, kestane rengi ya da kırmızı yağlıboya tabloların gösterişli bronz çerçevesi, tavan girişlerinin altın kaplama kafesi görünür – ve kendinizi bir balığın pullarının altına bakıyormuş gibi hissedersiniz, orada bir parti verildiğine şahit olursunuz.

Uzaktan –bir kanalın karşı kıyısından– bakınca kim ev sahibi, kim davetli kestirmek zordur. Güvenilir inançlar kusura bakmasın ama başarılı olsun olmasın, bu şehrin sadece o meşhur kordalıdan türediğini sanmıyorum. Tahminim o ki, öncelikle, o kordalıya yaşam ve barınak sunan ve en azından benim açımdan zamanla eşanlamlı olan ögenin ta kendisinden türemiştir asıl. Bu ögenin pek çok farklı biçimi ve tonu var, Afrodite ve İsa'nın kilerden apayrı özellikleri de: Sükunet, fırtına, dalga tepesi, dalga, köpük, dalgacık, vs., deniz organizmalarını saymıyorum bile. Gözümün önüne Venedik'in o öge ile içindekilerin gözle görülebilen örüntülerini

resimlediği geliyor. Bu öge sıçrayarak, parlayarak, kıvılcım saçarak o kadar uzun süredir yükselmektedir ki belli yönlerden kütle ve beden kazanıp katılaşması şaşırtıcı değildir. Neden burada gerçekleşmiştir bu, hiçbir fikrim yok. Belki de ögenin kulağına burada İtalyanca çalındığı içindir.

Organlarımızın en özerkidir göz. Nedeni ilgilendiği nesnelerin, kaçınılmaz olarak, dışarıda bulunmasıdır. Aynaya bakmadığı sürece kendini görmez. Beden uykuya dalarken en son o kapanır. Felç geçirdiğimizde, öldüğümüzde açık kalır. Ortada geçerli hiçbir neden yokken, her koşul altında gerçekliği kaydetmeye devam eder. Soru şu: Neden? Yanıt: Çevre düşmandır çünkü. Ona ne kadar uyum sağlarsanız sağlayın, düşmanlığı baki çevreyle ahenk kurma gerecidir görme duyusu. Bir yerde ne kadar uzun zaman bulunursanız, düşmanlığı da bununla orantılı olarak artar, ki bunu söylerken sadece yaşlılığı kast etmiyorum. Özetle, göz güvenlik arar. Genel olarak

sanatı, özellikle de Venedik sanatını yeğlemesini açıklıyor bu. Gözün güzellik açlığını, güzelliğin var olmasını da. Teselli kaynağıdır güzellik, zira tehlikesizdir. İnsanı ölümle tehdit etmez, hasta düşürmez. Apollo'nun bir heykeli kimseyi ısır-maz, keza Carpaccio'nun kanişi de. Göz bakacak güzellik –nam-ı diğer teselli- bulamadı mı, bedene güzellik yaratmayı, o kadarını beceremiyorsa, ken-dini çirkinlikte erdem bulmaya alıştırmayı emreder. İlkinde insan dehasına bel bağlar; ikincisindeyse alçakgönüllülük haznesinden yararlanır. İkincisi daha genişdir ve her çoğunluk gibi kendi yasalarını koymaya çalışır. Bir örnek getirelim gözümüzün önüne, genç bir kızı ele alalım. Belli bir yaşa gelince insan önünden geçen genç kızları ilgiyle izlese bile harekete geçmez, üzerlerine çıkmayı arzula-maz. Metruk bir dairede açık bırakılmış televizyon gibi, açık kestane rengi saçlı, Perugino'nun elinden çıkma oval ceylan gözlü, sütanne memeli, ince belli, koyu yeşil kadife elbiseli, tendonları ustura kadar keskin o 1.70'lik mucizelerin görüntüsünü aktar-maya devam eder göz. Bir kilisedeki düğünde, daha

beteri, bir kitapçıdaki şiir rafının önünde onlara odaklanabilir. Epey ileri görüşlüyse ya da kulağın tavsiyelerine uyarsa kim olduklarını (Arabella Ferri gibi nefes kesen isimleriyle birlikte) ve, heyhat, cesaret kıracak kadar sağlam romantik ilişkilerini öğrenebilir. Hiçbir işe yaramamalarına bakmadan, böyle bilgileri toplamaya devam eder. Hatta bilgi gereksizleştikçe odak netleşir. Neden diye sorulursa, yanıt güzelliğin her zaman dışsal olmasındadır; ayrıca istisnadır da. Gözü delice bir kararsızlığa ya da –abartılı bir yalınlıkla söyleyecek olursak– uçarılığa iten budur: Konumu ve eşsizliği. Göz nerede durmuşsa, güzellik oradadır. Estetik sezgi kişinin kendini koruma içgüdüsünün ikizidir, ahlakbilimden de daha güvenilirdir. Estetiğin ana aracı göz mutlak özerkliğe sahiptir. O özerklikte, aşağı seviyede olduğu tek şey de gözyaşdır.

Insana pek çok kez gözyaşı döktürebilecek bir şehirdir Venedik. Güzelliğin, ışığın retinaya en uygun biçimde dağılması olduğunu var-

sayarsak, retinanın güzelliği elinde tutamadığının itirafıdır gözyaşı. Neticede aşk ışıık hızıyla çıkagelir; ayrılık ise ses hızıyla. Gözleri nemlendiren de ışığın ses kadar yavaşlamasıdır işte. Kişi fani olduğu için buradan her ayrılışı sonuncusuymuş gibi gelir ona; Venedik'i geride bırakmak, ondan kopmaktır. Zira ayrılık, gözün diğer duyuların sahasına sürgün edilmesidir; en iyi ihtimalle de beynin girinti çıkıntılarına. Zira göz kendini ait olduğu bedenle değil dikkat kesildiği nesneyle özdeşleştirir. Ve bütünüyle optik nedenlerden ötürü, yola çıkış bedeninin şehirden ayrılışı değil, şehrin gözbebeğini terk etmesidir. Aynı şekilde, sevilen kişinin ortadan kaybolması, hele ki adım adım yok oluyorsa, harekete geçenin kim olduğuna, gezginlere özgü hangi nedenle yerinden ayrıldığına bakmaksızın keder verir. Dünya döndüğu sürece bu şehir gözün sevgilisi olacaktır. Venedik'in ardından her şey hayalkırıklığı yaratır insanda. Gözyaşı, gözün kendi akıbetini sezmesidir.

Kuşkusuz herkesin buraya dair planları var. Özellikle de siyasetçiler ile büyük sermayenin, zira geleceği paradan daha parlak şey yok bu dünyada. Öyle ki para kendini geleceğin eşanlamlısı olarak görür ve onu düzenlemek ister. Ortalığın Venedik'i yenilemek, Veneto bölgesinin tamamına Orta Avrupa'ya açılacak bir kapı özelliği kazandırmak, bölgenin sanayisini güçlendirmek, Marghera'daki limanı genişletmek, *laguna*'daki petrol tankeri trafiğini artırmak ve onu aynı nedenle derinleştirmek, Dante'nin genizden sökülen en taze balgamı depoladığı için Beaubourg'un hık demiş burnundan düşmüşü olarak ölümsüzleştirdiği Venedik cephaneliğini dönüştürmek, 2000'de fuar düzenlemek, vs. hakkında ipe sapa gelmez fıkirden geçilmemesinin nedeni bu. Bunca saçmalık ekoloji, koruma, restorasyon, kültür mirası vesaire hakkında gevezelik eden ağızlardan çıkar genelde, çoğu kez de tek nefeste. Hepsinin amacı aynıdır: Tecavüz. Gerçi hiçbir tecavüzcü kendini böyle nitelendirmeye yanaşmaz, keza yakalanmaya da. Hem milletvekillerinin hem de *commendatore*'nin hastalıklı

göğsünü kabartan hedeflerle eğretilmelerin, yüce retorikle lirik coşkunun karışmasının nedeni budur.

Para herhangi bir generalden daha fazla asker devşireceği için bu şahıslar Osmanlıların, Avusturyalıların ve Napoléon'un toplamından daha tehlikeli –hatta daha zararlı– olsa da, bu şehre gidip geldiğim on yedi yıl boyunca pek az şey değişti burada. Penelope gibi, Venedik'i de taliplerinden, kapitalizmin kodamanlar ile farklı siyasi partiler arasındaki kan bağına indirgenmiş rekabetçi doğası koruyor. Herkesin birbirinin tekerine çomak sokmasını sağlamayı çok iyi becerir kapitalizm, İtalyan kabinelerinin birdirbirciliği de şehrin en sağlam güvencesi olageldi. Şehrin kendi siyasi yapbozunun mozaïği de. Dukalar yok artık, şu 118 adanın 80 bin sakini belli bir ilerigörüşlülüğün ihtişamı sayesinde değil, kendi anlık, çoğunlukla da burnunun ucunu göremeyen tasalarının, iki yakayı bir araya getirme isteğinin peşine takılmış durumda.

Diğer taraftan, ilerigörüşlülüğün zararı dokunacaktır Venedik'e. Bu büyüklükte bir yerde şehir meclisi yirmi otuz işsizi dert eder hemen; adaların

anakaraya doğuştan gelen güvensizliği bir yana, ne kadar nefes kesici olursa olsun, anakaranın mimari planlarına burun kıvrmasına neden olur bu. Başka yerlerde albenili olsa da, çapı sekiz mili zar zor bulan, denizlere hâkim olduğu çağların doruğundayken bile nüfusu 200 bini geçmemiş bir şehirde sıfır işsizlik oranı ile ekonomik büyüme vaatlerinin pek az anlamı vardır. Böyle beklentiler esnafı heyecanlandıracaktır, belki doktorları da; gelgelelim levazımatçı diklenecektir, zira mezarlıklar hâlihazırda tıka basa doludur ve ölüler artık anakarada toprağa verilmektedir. Son tahlilde, anakara o işe yaramaktadır.

Levazımatçı ile doktor farklı siyasi partileri desteklese hiç olmazsa biraz ilerleme kaydedilebilirdi. Fakat Venedik'te genelde aynı partiye oy verirler, söz konusu parti İKP de olsa, işler göz açıp kapayıncaya kadar tavsar. Özetle, kasıtlı olsun olmasın, bütün dalaşmaların altında adaların büyümemesi gibi basit bir gerçek yatmaktadır. Paranın, nam-ı diğer geleceğin, nam-ı diğer geveze siyasetçilerin ve para babalarının katlanamadığı, anlayamadığı şey budur.

Daha da beteri, özünde *fait accompli* olan güzel-
lik geleceğe her defasında meydan okuduğu, onu
abartılı, aciz bir şimdiden ya da şimdiki zamanın
tükendiği zeminden ibaret saydığı için, Venedik'in
kendisine kafa tuttuğunu düşünür para. Burası
ger eklikse (ya da, iddia edildiği üzere, geçmişse),
bütün mahlaslarıyla birlikte dışlanmış demektir
gelecek. Cirmi, en iyi ihtimalle, şimdiki zaman
kadardır. Bunun kesin kanıtı da, kifayetsizliği dahi
başlı başına bir kehanet olan modern sanattır belki
de. Fakir insan sadece şimdiki zamanı temsil eder,
Peggy Guggenheim koleksiyonunun ve bu yüzyılın
buraya istiflenmiş benzeri yığınlarının tek işlevi ne
kadar ucuz, kendinden emin, cömertlikten uzak, tek
boyutlu bir türe d n şt ğ m z  göstermek, bize
alçakgönüllülük telkin etmek de olabilir: Bu şehir-
lerin Penelope'sinin arka planından başka bir sonuç
 ıkarmak mümkün değil, gündüz  rd klerini gece
söküyor ama Odysseus'un göründüğü yok. Görünen
yalnızca deniz.

Bu su şehrini ancak gökyüzüne inşa edilecek bir şehrin alt edebileceğini Hazlitt dile getirmişti yanılmıyorsam. Calvino'ya yakışır bir fikirdi o, kim bilir, uzay yolculuğuyla birlikte gerçekleşir belki. Şimdilik, Ay'a inşi saymazsak, her şeyden önce Venedik'e dokunmamasıyla, onu olduğu gibi bırakmasıyla hatırlanması olasıdır bu yüzyılın. Hafif rötuşlara bile karşıyım ben. Film festivalleri ve kitap fuarları, Akdeniz'den esen sıcak rüzgârlarla kıvrım kıvrım olmuş harfleri sayesinde kanalların kırpışan yüzeyiyle uyumlu kuşkusuz. Elbette burayı bilimsel araştırmanın başkentlerinden biri haline getirmek de hoş bir fikir, hele şehrin fosfor yönünden zengin mutfağının zihinsel çalışmalara sağlayacağı avantajlar göz önüne alınırsa. Aynı yem AET'nin yönetimini Brüksel'den, Avrupa parlamentosunu da Strazburg'dan buraya taşımak gibi fikirler için de kullanılabilir. Tabii bazı civar bölgeleriyle birlikte Venedik'i ulusal park ilan etmek gibi daha doğru çözümler de söz konusu. Yine de şehri müzeye dönüştürmek, kanını değiştirip canlandırmak dürtüsü kadar ipe sapa gelmez

bir fikir. Bir defa taze kan dedikleri bildiğimiz idrar çıkıyor hep. İkincisi, bizzat sanat cseri, hem de türümüzün en büyük şaheseri olan bu şehir müze olarak nitelendirilemez. Heykelleri geçtim, resimler bile yenilenemez. Onları kendi haline bırakmak, vandallardan korumak gerekir – belki siz de onlardan birisinizdir.

Mevcut kıtaların metaforlarıdır mevsimler ve kış hep kutupları çağrıştırır, Venedik'te bile. Şehir kömüre eskisi kadar bel bağlamıyor artık, elinin altında gaz var. Trompetvari, ortaçağ taretlerine benzeyen muhteşem bacalar Meryem Ana ile çarmıha gerilişten oluşan fonda gereksizleşiyor; zamanla şehrin siluetinden ufalanıp gideceklerdir de. Sonuç olarak yatağa soğuktan tir tir titreyerek, yün çoraplarla giriyor insan, zira radyatörler, otellerde bile tutarsızlıklarından ödün vermez burada. Terlikli ya da terliksiz, ayakkabılı ya da ayakkabısız, ayak mermer zemine değer değmez vücudu delip geçen kutup şimşegi-

ni sadece alkol emebilir. Akşamları çalışıyorsanız mumdan bir tapınak inşa etmeniz gerekir kendinize – yarattıkları atmosfer ya da yaydıkları ışık nedeniyle de değil üstelik, ısıttıkları yanılğısı nedeniyle; ya da mutfğa kurulacak, ocağı yakıp kapıyı kapatacaksınız. Her şeyden soğuk fışkırır, özellikle de duvarlardan. Asıl sorun pencereler değildir zaten, ne oldukları ortadadır. Üstelik soğuğu geçirmekle yetinirler, duvarlarsa soğuk deposudur. Ocağı Fava Kilisesi'ne yakın bir binanın beşinci katındaki dairede geçirmiştım bir keresinde. Ugo Foscolo'nun soyundan birine aitti ev. Sahibi orman mühendisi gibi bir şeydi ve doğal olarak iş nedeniyle şehir dışındaydı. Büyük sayılmazdı ev: Fazla eşyası olmayan iki odası vardı sadece. Diğer taraftan tavanın yüksekliğı az rastlanır cinstendi ve pencereler de ona uygun olarak uzun tutulmuştu. O köşe dairede altı yedi taneydiler. İkinci haftanın ortasında ısıtıcı çalışmaz oldu. Tek başına değildim, hangimizin duvar kenarında uyuyacağı konusunda yoldaşımla yazı tura attık. "Niye hep ben yatıyorum duvar kenarında?" demişti peşin peşin. "Kurban mıyım ben?" Yazı

turayı kaybedince hardal/bal rengi gözleri kuşkuyla gölgelendi. Gece için sıkı sıkı giyinir –pembe yün kazak, atkı, üst üste uzun ve kısa konçlu çoraplar–, *uno, due, tre!* diye sayıp yatağa atlardı, karanlık bir nehre dalıyormuşçasına. Damarlarında bir damla Yunan kanı akan Romalı bir İtalyan olduğu için muhtemelen dalıyordu da. “Dante’ye tek itirazım,” derdi, “Cehennem tasviri. Cehennem soğuk bir yer bence, hem de buz gibi. Dairelere itirazım yok ama ben olsam buzdan yapardım onları, ısı her spiralde biraz daha düşerdi. Cehennem kutuplardan çıkma bir yer.” Ciddiydi bunları söylerken. Boynunu, başını sardığı atkısıyla Francesco Querini’nin Giardini’deki heykeline ya da Petrarca’nın meşhur büstüne (ki bence Montale’nin ta kendisidir, ya da tam tersi) benziyordu. Telefonumuz yoktu, koyulaşmış gökyüzünde tubayı andıran düzensiz bacaları hayal meyal görüyorduk pencerelerden. Mısır’a Kaçış’ın ortasına düşüvermiştik sanki, yoldaşım hem kadını hem de çocuğu canlandırıyordu, bense adaşımı ve eşeği, ne de olsa aylardan ocaktı. “Geçmişin Hirodes’i ile geleceğin Firavun’u arasında,” deyip duruyordum

kendi kendime. “Hirodes ile Firavun’un ortasındayız.” Sonuçta hastalandım. Soğuk ve rutubet alt etmişti beni, daha doğrusu ameliyatların berbat ettiği göğüs kaslarım ile sinirlerim. İçimdeki kalp kötürümü paniğe kapılınca yoldaşım beni ne yapıp edip Paris trenine tıktı, her ne kadar Giovanni e Paolo’nun ön cephesine hayran olsam da, ikimiz de şehirdeki hastanelere güvenemiyorduk. Vagon sıcakçaydı, dilaltı haplar nedeniyle başım çatlıyordu, bir grup *bersaglieri*, izinlerini Chianti ve portatif müzik setiyle kutluyordu içeride. Paris’e kadar dayanıp dayanamayacağımdan emin değildim, olur da dayanabilirsem, göz açıp kapayıncaya dek –eh, bir yıl içinde diyelim– Hirodes ile Firavun arasındaki o soğuk yere döneceğimi olanca duruluğuyla hissetmem korkuya kapılmamı engelliyordu. Vagonun sıkış tıkış tahta sırasında otururken bile hissettiklerimin ipe sapa gelmezliğinin farkındaydım; diğer taraftan, korku karşısında bana yardım ettiği müddetçe saçmalıkların başımın üstünde yeri vardı. Vagonun tekerleklerinin bedeni sürekli titretmese işin gerisini hallediyordu sanırım, kaslarıma,

vs. çekidüzen veriyor ya da onları iyice altüst ediyordu. Belki de sadece ısıtma sistemi çalıştığı için böyle hissediyordum. Neticede Paris'e vardım, EKG sonuçlarım fena çıkmayınca Amerika'ya gidecek uçağa bindim. Diğer bir deyişle başıma gelenleri atlattım, hem de onları tekrar tekrar yaşamak üzere.

“İtalya,” derdi Anna Ahmatova, “hayatınız boyunca görüp duracağınız bir düştür.” Gerçi düşlerin ne zaman çıkageleceğinin belli olmadığı, tekrarlarının kişiyi esneteceğinin de altını çizmek gerekir. Dahası, düşler bir yazın türü olsaydı, ana üslup gerecinin non sequitur[•] olacağı ortadadır. Hiç değilse bu sayfalarda şimdiye dek ortaya çıkanları bu şekilde aklayabiliriz. Ayrıca bunca yıldır o düşün nüksetmesini sağlama alma denemelerimi de açıklayabilir; o süreçte süperego-mu sindirmek için sarıldığım kabalık, barbarlıkta bilinçaltımdan hiç de aşağı kalmaz. Kısaca söylemek gerekirse, o düş bana gelmedi de bizzat ben

• Lat. Konuyla ilgili olmayan söz. (c.n.)

aynı düşe geri döndüm. Başvurduğum bu şiddetin cezasını çekmem kaçınılmazdı, ya gerçekliğimin yapıtaşları aşınacaktı ya da ruhun ömür boyunca kazandığına benzer fani özellikler kazanmaya zorlayacaktım düşü. Her ikisinin de bedelini ödediğimi sanıyorum, umursamadım da, özellikle de ikincisini, zira cüzdanımda bir *Cartavenezia* (son kullanma tarihi: Haziran 1998) biçimini aldı, o gözlerdeki öfke özel bir türdeydi (aynı tarihte, daha güzel manzaralarla terbiye edilmişti) ya da bir o kadar faniydi. Gerçeklik benden daha fazla acı çekti; Atlantik üzerinden eve, tarihten antropolojiye doğru seyahat ettiğime dair belirgin bir duygu eşliğinde dönerdim genelde. Bunca zamana, kana, mürekkebe, paraya ve burada soyunarak ya da kabuk değiştirerek geride bıraktığım onca şeye rağmen, yerel özellikler kazandığıma, az da olsa Venedikliye dönüştüğüm kimseyi inandıramadım, kendimi bile. Bir otelcinin ya da restoran sahibinin yüzündeki, beni tanıdığını belli eden hafif gülümsemeyi kanıt sayamazdım, burada satın aldığım kıyafetler de kimseyi kandırmaya yetmezdi. Her iki dünyada da konuğa dönüştüm yavaş

yavaş; onlarda var olduğuma dair düşümü ümit kırıcı olduğuna ikna etmeyi beceremedim. Tanıdıkta elbette o duygu. Yine de kişinin sevgilisinin bulunduğu yere, yıllar yılı, yanlış mevsimde, aşkına karşılık bulacağının en ufak garantisi olmaksızın dönmesine bakarak, bağlılığın haklı çıkarılabileceğini düşünüyorum. Zira bütün erdemler gibi sadakat de akla yatkın olmaktan ziyade içgüdüsel ya da kişiye özgü olduğunda değer kazanır ancak. Ayrıca insan belli bir yaşa gelmişse ve belli bir işle meşgulse, sevgisine ille de karşılık aramıyor. Sevgi diğerkâm bir duygu, tek yönlü bir cadde. Şehirleri, tam anlamıyla mimariyi, müziği, ölü şairleri ya da, belirli bir mizaç söz konusuysa, tanrıları sevmek işte bu yüzden mümkün. Gelgitin Adriyatik'i ve uzantıları olan Atlantik ile Baltık'ı getirmesi gibi, insanı önünde sonunda bu şehre geri getiren de bu. Sonuçta nesneler soru sormaz: Elementler var olduğu müddetçe, yansımaları garanti altındadır – geri dönen gezgin ya da bir rüya olarak, zira kapalı gözün sadakatidir düş. Türümüzün yokluğunu çektiği güven budur, hem de kısmen su olmamıza rağmen.

Dünya bir yazın türü olsaydı, ana üslup gereci su olacaktı kuşkusuz. Böyle bir değişim gerçekleşmiyorsa, ya Tanrı'nın da elinde fazla alternatif bulunmamasındandır ya da düşüncenin de suyunkini andıran örüntülere sahip olmasından. Elyazısı için de aynısı geçerli, keza duygular ve kan için de. Yansıma sıvıların özelliklerindendir; yağmurlu günlerde bile kişi camdan daha vefalı olduğunu kanıtlayabilir, hem de sadece bir camın arkasında olmakla. Bu şehir her türlü havada insanın nefesini keser, ki hava durumu pek çeşitli değildir burada. Ve kendisi zamanla bütünüyle eşanlamlı olan suyla, kısmen de olsa, sahiden eşanlamlıysak, kişinin buraya beslediği hisler geleceği iyileştirir, göçüp gideceğimiz günün sonrası için yansımamızı saklayan zamanın Adriyatik'ine ya da Atlantik'ine katkıda bulunur. Zaman onları kullanarak, yıpranmış sepya fotoğraflardan kolaj yaparcasına, aksi takdirde olacağından daha iyi bir gelecek biçimlendirebilecektir. Bu bakımdan insan özbeöz Venediklidir, zira orada, Adriyatik'teki, Atlantik'teki ya da Baltık'taki karşılığında, zaman, nam-ı diğer su,

yansımalarımızı –başka bir deyişle buraya duyduğumuz sevgiyi– tekrarı mümkün olmayan örüntüler elde etmek üzere, kimi zaman dantel gibi işler, kimi zaman dokur, tıpkı bu kıyıya yakın adaların simsiyah giyinmiş, gözleri harap eden nakışlarına ilelebet gömülmüş ihtiyar kadınları gibi. Doğrudur, ellisini göremeden kör oluyor o kadınlar ya da akıllarını kaçıranlar, onların yerini kızları ya da yeğenleri alıyor. Balıkçı eşlerinin kadro açığını kapatmak amacıyla Parcae'lerin ilan vermesi gereksizdir.

Venediklilerin asla yüz vermediği bir şey varsa o da gondola binmek. Her şeyden önce pahalıdır gondollar. Sadece yabancı turistlerin, üstelik hali vakti yerinde olanların gücü yeter onlara. Gondol yolcularının ortalama yaşını da açıklıyor bu durum: Yetmişlik biri, öğretmen maaşının onda birini gözünü kırpmadan toslayabilir. O bir ayağı çukurda Romeo'lar ile onların ahı gitmiş vahı kalmış Juliet'leri korkunç olduğu kadar üzücü, utanç verici bir manzara meydana getiriyor. Gençler,

yani bu tür etkinliklerin uygun kaçacağı yaştakiler için ise beş yıldızlı oteller kadar uzaktır gondollar. Ekonomi demografiye ayna tutar elbette, ama böyle söyleyince de insanın içi iyice kararıyor, zira güzellik dünyayı vaat edeceğine onun ödülüne indirgenmiş oluyor. Gençleri doğaya yöneltenin bu olduğunu da belirteyim, zira ondaki bedava, daha doğrusu ucuz hazlar, sanatın ya da yapıtın anlamından, yaratıcılığından muaf, yani yoksundur. Bir manzara nefes kesici olabilir, bir binanın Lombardini'nin elinden çıkma cephesiye insana gücünün nelere kâdir olduğunu gösterir. O cephelere bakmanın bir yolu –asıl yolu– da gondola binmektir: Böylece suyun gördüklerini görebilirsiniz. Gündelik işlerine gömülmüş kent sakinlerinin aklındaki en son şeydir elbette bu; etraftaki ihtişama tam anlamıyla kayıtsız, hatta alerjiktir onlar. Gondola binmeye en çok Büyük Kanal'ı motorla geçerken ya da eve taşıması zor bir şey götürürken –çamaşır makinesi, sözgeli mi, ya da kanepeler– yaklaşırlar. Ama öyle zamanlarda ne motorcu ne de tekne sahibi "*O sole mio*" tutturacaktır. Venediklilerin kayıtsızlığı, bir yaratının

kendi yansımasına kayıtsızlığını örnek almaktadır belki de. Gondollar aleyhindeki nihai argümanları olabilir bu, gerçi karşı argüman olarak, benim de bir keresinde karşı koyamadığım bir gece seferi geliştirebilir.

Soğuk, sessiz, ayın aydınlattığı bir geceydi o. Beş kişiydik, gondolun sahibi Venedikli mühendis de bizimleydi, sevgilisiyle birlikte kürek çekmeyi üstlendiler. Tepemizde yükselen sessiz şehri yılanbalığı gibi dolanarak, zikzak çizerek dolandık; mağaramsı ve bomboştı, o geç saatte devasa, dörtgen bir resifi ya da ıssız yeraltı mağaralarını andırıyordu. Sıradışı bir deneyimdi: Karşı tarafına bakmaya alıştığımız bir şeyde, kanallarda yol alıyorduk; fazladan boyut kazanmıştık sanki. Sonunda *laguna*'ya doğru süzül-
dük ve ölümler adasına, San Michele'ye yöneldik. Akıl almayacak kadar tiz bir si diyezmişçesine, buluttan bir nota çizgisine kadar yükselmiş ay, çarşaf gibi su açısından portenin dışında kalmıştı ve gondolumuz çıt çıkarmadan süzülüyordu. Hatta altımızdaki kıvrak cismin sudaki sessiz, iz bırakmayan yolculuğunda belirgin biçimde erotik bir şey vardı – avucunuzu

sevgilinizin pürüzsüz teninde kaydırmaya benzer bir şey. Erotik diyorum, zira sonuca ulaşmıyordu, ten bitimsiz ve sabit, okşayış ise soyuttu. Bizimle birlikte biraz ağırlaşmıştı belki gondol, su bir an bize boyun eğiyor, oluşan boşluğu hemen sonra kapatıyordu. Bir adamla bir kadının kürek çektiği gondol erkeksi sayılmazdı ayrıca. Söz konusu olan cinsiyete değil elementlere dair bir erotizmdi, elementlerin eşit derecede cilalanmış yüzeylerinin kusursuz bir şekilde eşleşmesiydi. Nötr, ensesti çağrıştıran bir duygu uyandırıyordu insanda, kardeşlerin birbirini okşamasına şahit olmaya benziyordu. Bu şekilde ölümler adasının çevresini dolaşıp gerisingeri Canareggio'ya yöneldik... Kiliselerin geceleri de açık kalması gerektiğini düşünmüşümdür hep, en azından Madonna dell'Orto kapılarını hiç kapatmamalı -ruhun ıstıraba geceleri kapılmasının daha yüksek ihtimal olmasından ziyade Bellini'nin o muhteşem *Meryem Ana ve Çocuk İsa'sına* ev sahipliği yaptığı için. Orada karaya çıkıp resme, Meryem Ana'nın eliyle çocuğun ayağı arasındaki iki üç santimlik boşluğa bir göz atmak istedim. Sevgiyi erotizmden ayır-

ran şeydir o iki üç santim – hatta daha da kısadır o mesafe! Belki de erotizmin uç noktasıdır. Gelgelelim katedral kapalıydı; mağaralardan meydana gelen tünellerden, terk edilmiş, dümdüz, ayın aydınlattığı, elektrik cevherleriyle tek tük ışıldayan, Piranesi'nin elinden çıkma madenden şehrin yüreğine doğru yola devam ettik. Her şeye rağmen, suyun suyu okşamasının neye benzediğini biliyordum artık.

Bauer Grünwald Oteli'nin beton kasasının yakınında karaya ayak bastık; Alman karargâhına ev sahipliği yaptığı gerekçesiyle yerel gerillalar tarafından savaşın sonlarına doğru havaya uçurulmuş, hemen sonrasında da yeniden inşa edilmişti bu yapı. Çirkinlik bakımından San Moisè Kilisesi'yle –şehirdeki en işlek cephedir– iyi bir ikili oluşturuyorlar. İkiisi birlikte, Albert Speer *capricciosa*’lı pizza yiyormuş gibi bir izlenim bırakıyorlar insanda. İkisine de girmedim, ama sandığa benzeyen o otelde kalıp da içerisini epey rahatsız bulan bir Alman bey tanırdım. Buraya seyahate

geldiği sırada annesi ölüm döşegindeydi, onunla her gün telefonda konuşurdu. Kadın hayatını kaybedince, otel yönetimini telefonun almacını ona satmaları konusunda ikna etmişti. Yönetim adamı anlayışla karşılayıp almacı faturaya eklemişti. Büyük olasılıkla Protestan'dı gerçi o Alman, San Moisé ise Katolik kilisesidir, bir de geceleri kapalıdır zaten.

Herkesin konakladığı adrese eşit uzaklıkta bulunduğundan, karaya çıkmak için iyi bir noktadaydık. Şehri herhangi bir yönde yürüyerek kat etmek bir saat kadar sürer. Yola vâkıfsanız tabii, ki o dönem ne yöne gideceğimi biliyordum artık. Vedalaşıp dağıldık. Otelime doğru yola koyuldum, yorulmuştum, etrafıma bakmaya zahmet etmiyordum bile, “Yağmalayacaksın bu köyü,” ya da “Hiç acımayacaksın bu şehre,” gibi tuhaf şeyler mırıldanıyordum, kimbilir nereden gelmişlerdi dilimin ucuna. Auden’ın erken dönem eserlerinden çıkmış gibiydiler, ama öyle değillerdi. Birden canım içki çekti. Florian hâlâ açık olabilir ümidiyle San

Marco'ya saptım. Kapatıyorlardı, kemer altındaki sandalyeleri topluyor, pencereleri tahtalarla örtüyorlardı. Garsonla kısa bir süre pazarlık ettim, adam eve dönmek üzere üstünü değiştirmişti gerçi, neyse ki tanıdık olduğum için çabam sonuç verdi ve elimde uğraşımın meyvesiyle kemer altından çıkıp piazza'ya göz gezdirdim. İn cin top oynuyordu. Meydana hâkim, insanı çıldırtacak kadar düzenli o dört yüz pencere ülküsel dalgaları andırıyordu. Bu manzara bana, bir arkadaşımın deyimiyle, birinin kemeri icat edip kendini durduramamasının ürünü olan Roma Kolezyumu'nu hatırlatır hep. Kendi kendime, "Yağmalayacaksın bu köyü," diye mırıldanıyordum hâlâ. "Hiç acımayacaksın..." Piazza'ya sis çökme-ye başladı. Sessiz sedasız geliyordu, fakat neticede istila ediyordu meydana. *Laguna* yönünden usulca, ama hızla yaklaşan mızraklarını, kılıçlarını gördüm, ağır süvarilerin önüne düşmüş piyadeler gibiydi. "Usulca, ama hızla," dedim kendi kendime. Kralları, Kral Sis, bulutsu azametiyle her an köşede belirebiliirdi. "Usulca, ama hızla," diye tekrarladım içimden. "Roma'nın Düşüşü" nün son dizesiydi bu, Auden'in o

şiiirde “bütünüyle başka bir yer” dediği de Venedik’ti. Şairin arkamda olduğunu hissetmemle dönmem bir oldu. Florian’ın yüksek, tertemiz, iyi aydınlatılmış diyebileceğim, henüz örtülmemiş pencerelerinden biri öbek öbek sisin arasından ışıldıyordu. Pencereye yaklaşıp baktım. İçeride yıl 195? idi. Üzeri içeceklerden, çaydanlıklardan geçilmeyen küçük bir mermer masanın etrafındaki kırmızı pelüş divanda Wystan Auden, büyük aşkı Chester Kallman, Cecil Day Lewis ve karısı, Stephen Spender ve karısı oturuyordu. Wystan komik bir şey anlatıyor, yanındakiler de ona gülüyordu. Hikâyesinin ortasında iri kıyım bir denizci geçti pencerenin önünden; Chester kalktı, “Görüşürüz,” bile demeden avının peşine düştü. “Wystan’a baktım,” dedi bana Stephen, yıllar sonra. “Gülmeye devam ediyordu, ama bir damla yaş yanağından süzülmekteydi.” O noktada, benim için o pencere kararıverdi. Kral Sis, atının üzerinde piazza’ya yöneldi, başındaki beyaz türbanı çözmeye başladı. Sandaletleri ıslanmıştı, takıları da, pelerini lambaların mat, miyop mücevherleriyle parlıyordu. Değil hangi yıl, hangi yüzyılda olduğuna dair bile

en ufak bir fikri olmadığı için böyle giyinmişti. Ama sonuçta, sis olarak, nereden bilecekti?

Tekrarlayayım: Su zamana eşittir ve birlikte güzelliğin kaynağıdır. Bir bakıma su olduğumuz için biz de güzelliğe aynı şekilde hizmet ederiz. Venedik suya sürtüne sürtüne zamanın görünüşünü iyileştirir, geleceğe albeni verir. Evrendeki rolü budur. Zira biz hareket etsek de şehir durağandır. Kanıtı da gözyaşıdır. Çünkü göçüp gideriz, güzellik ise kalıcıdır. Çünkü geleceğe yönelmiş olmamıza rağmen güzellik ebedi şimdiki zamandır. Gözyaşı durma, geride kalma, şehirle bütünleşme girişimidir. Kurallara aykırıdır ama. Başarısızlıktır gözyaşı, geleceğin geçmişe saygı duruşunda bulunmasıdır. Değilse, küçükten büyüğü, yani insandan güzelliği çıkarınca kalan sonuçtur. Aynısı sevgi için de geçerlidir, zira kişinin sevgisi benliğinden büyüktür.

Kasım 1989

*"Bir deha... çünkü şiiri, siyaseti, yaşamöyküsünü heyecan
dolu bir kavrayışla ele alıyor."*

SEAMUS HEANEY

*"... Çünkü göçüp gideriz, güzellik ise kalıcıdır. Çünkü geleceğe
yönelmiş olmamıza rağmen güzellik ebedi şimdiki zamandır."*

Su Seviyesi için bir şehrin portresi denebilir. Ancak Nobel Ödüllü şair ve denemeci Brodsky'nin kalemi ve bakış açısı bu portreyi zeki, bilge, dokunaklı ve tam anlamıyla zarif bir hale getiriyor. Brodsky bir flanör gibi Venedik'in caddelerinde, sokaklarında, kanallarında, su basmış kiliselerinde ve dehlizlere açılan eski yapılarında dolanıyor; insanları, mutfağı, tarihi, hatta giyim kuşamı hakkında birbirinden ilginç bilgiler veriyor, tanık olduğu tuhaf anekdotlar anlatıyor. Bu su şehriden unutulmaz kış manzaraları, suların yükselmesiyle gelen olağanüstü güzellikte görüntüler resmediyor. Böylece şehrin kışide uyandırdığı tuhaf, tekinsiz ama alabildiğine şiirsel imgelerin peşine düşüp insanın suyla, dolaylı olarak da onun yansıması zaman ve güzellik kavramıyla ikircikli ilişkisini irdeliyor - ama ancak bir şairin, hem de büyük bir şairin yapabileceği şekilde. *Su Seviyesi*, Venedik'i suların kuşatması gibi zamanın da insanı kuşattığı bir gerçeklik resmediyor sakınmadan - buna karşın "güzellik" veya "sevgi" gibi, zamanı aşmanın yollarını işaret ederek...

"Joseph Brodsky benim için tam manasıyla bir dünya şairidir."

SUSAN SONTAG

EVEREST

www.everest yayinlari.com

[f/everest yayinlari](https://www.facebook.com/everest yayinlari)

[t/everest yayinlari](https://www.instagram.com/everest yayinlari)

[y/everest yayinlari](https://www.youtube.com/everest yayinlari)

